

ศิลปวัฒนธรรม

ART & CULTURE MAGAZINE

ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

แผนแม่บทรถไฟญี่ปุ่น สายเอเชีย จีน-ไทย
สมัยสงครามโลก ที่สาบสูญ

ข้างสำหรับลาว :
ชาวบ้านกับชาววังก็คือกัน!

นักเรียนนายร้อย ๒๔๗๔
กับการปฏิบัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ยืนยันอีกครั้ง
“เคียรใหญ่” คือ “พระศรีสรรเพชญ์”

“เวลาอย่างใหม่”
กับระบบราชการไทยสมัยรัชกาลที่ ๕

ก้าวสู่ปีที่
๔๓

ART & CULTURE

๖๓

เดือนสิบเอ็ด / ขรรค์ชัย บุนปาน	๘
“เวลาอย่างใหม่” กับการสร้างระบบราชการในสมัยรัชกาลที่ ๕ /	๓๔
วิภัส เลิศรัตนรังษี	
ยีนยัน : “เคียรใหญ่” คือ “พระศรีสรรเพชญ์” /	๑๐๒
ผศ. ดร. รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล	
อึ้ง! แผนแม่บทรถไฟญี่ปุ่นสายเอเชีย จีน-ไทย-มลายู	๑๒๔
สมัยสงครามโลกที่สาบสูญ / ไกรฤกษ์ นานา	
สีกวา : จากอดีตถึงปัจจุบัน (๓) วิธีการเล่นสีกวาแบบเก่า /	๑๔๒
ถาวร สิกขโกศล	
สโมสรศิลปินวัฒนธรรม	
จารึกเจ้าพระยาพระคลัง (หน) พบใหม่? : จารึกรอยพระพุทธรูปจำลอง	๑๒
ณ ภูเขาวัดราชคฤห์ / รศ. ดร. สานติ ภัคดีคำ	
การศึกษา / เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	๑๕
ทบทวนประวัตินายกุหลาบ / เอนก นาวิกมูล	๑๖
คือ ศาสตราจารย์ปรีชา เกาทอง คือ ศิลปินแห่งชาติ / สถาพร ศรีสังข์	๒๙
นักเรียนนายร้อย ๒๔๓๔ : กำลังสำคัญ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๓๕ /	๓๐
พลเอก บัญชร ชวาลศิลป์	
ชานาง...สูงเรียว ขาวนวล ไม้ประจำจังหวัดกาญจนบุรี /	๔๐
พานิชย์ ยศปัญญา	
ช่างสำหรับลาว : ความไม่ต้องแตกต่างระหว่างสำหรับชาวบ้านกับชาววัง /	๔๘
ดร. องค์กร บรรจุน	
“ประเปรื่อะ” ที่มาของ “แกงเปรื่อะ”? / กฤษ เหลือลมัย	๖๒
เพลงของครูพรพิรุณ / บุรพา อารัมภีร์	๖๘
ในเพลงเป็กรีกฟ้าพญาปี / ขุนทองกะลาเป็ยก	๗๑

ข้างสำหรับลาว : ความไม่ต้องแตกต่าง ระหว่างสำหรับชาวบ้านกับชาววัง

ดร. องค์กร บรรณ

คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑-๒ ตลาดสดดาวเรือง เมืองปากเซ สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓ ร้านขายบาแกดต์หลากหลายชนิด ตลาดดาวเรือง เมือง
ปากเซ แขวงจำปาสัก

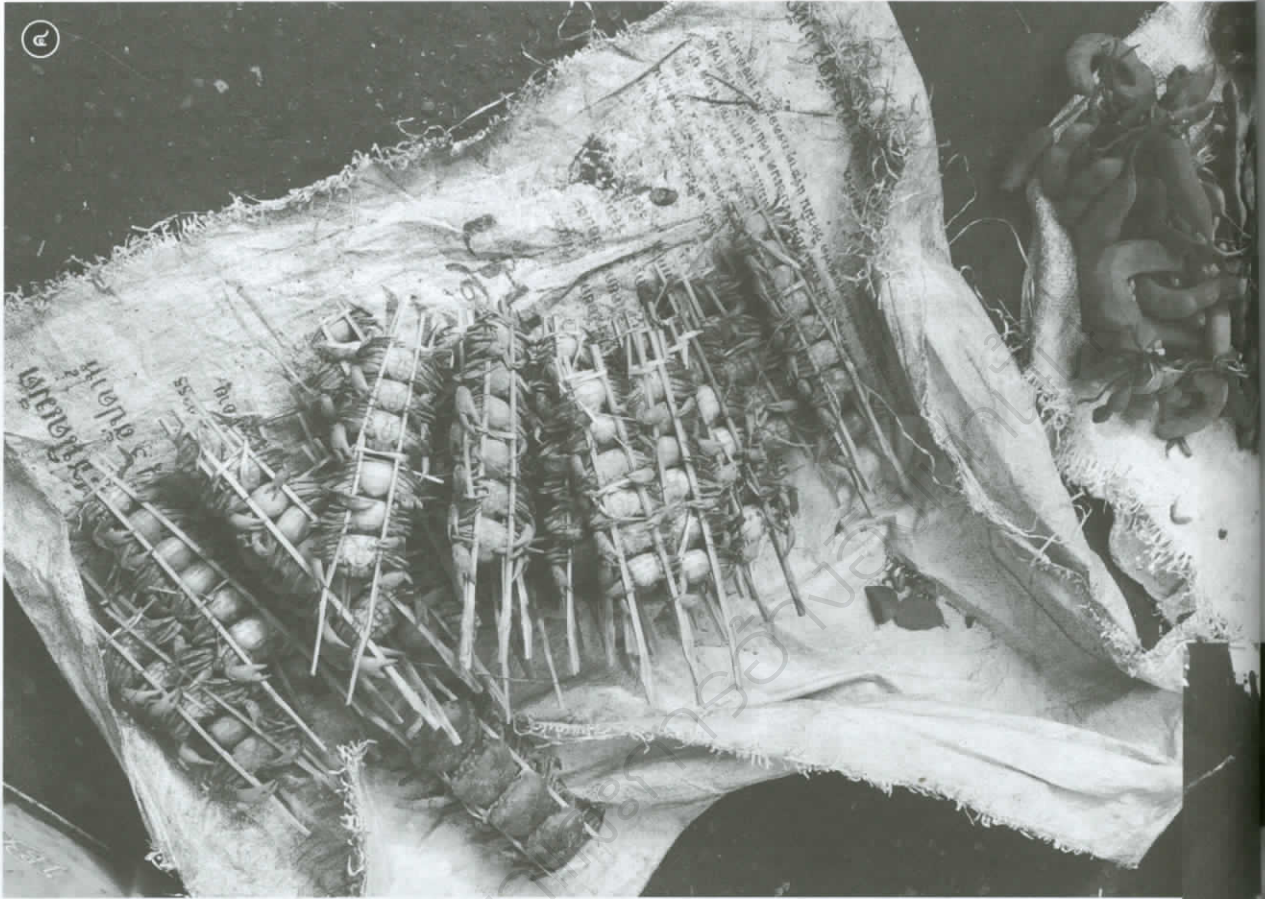
ความไม่แตกต่างเป็นสิ่งที่สมควร
ถูกตั้งคำถาม ในเมื่อแผ่นดินที่เกิดจากไช
ไบเดียวกันถูกจับแต่งตัวเลี้ยงดูเหมือน
กันแต่แรกเกิดก็ไม่ได้มีอุปนิสัยเหมือน
กันทุกกระเบียด ถิกๆ แล้วคงไม่มีใคร
ต้องการให้โลกนี้มีอีกคนที่เหมือนเรา
อาหารลาวก็เช่นกัน แม้ผู้เชี่ยวชาญเชื่อ
ว่า อาหารราชสำนักและอาหารราษฎร
ลาวเหมือนกัน แต่ในความเหมือนนั้น
ต่างมีที่มารายละเอียด แค่เพียงความ
สามารถในการสรรหาวัตถุดิบ กรรมวิธี
และความพิถีพิถันในการปรุงก็ดูจะห่าง
ไกล ยิ่งเมื่อรับวัฒนธรรมจากภายนอก
เข้าผสมผสาน เช่น กะเพ (Coffee)
หรือบาแกตต์ (Baguette) ที่เป็นอาหาร

เช้าของคนลาวทุกวันนี้ เชื่อว่าแม้แต่
เจ้ามหาชีวิตก็ยากจะหาเสวยได้ก่อนที่
ฝรั่งเศสจะกรีธาทัพมาถึง

คนทั่วไปยังเชื่อว่า อาหารของ
ผู้คนในประเทศลาวและผู้คนในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน
ของประเทศไทยเหมือนกัน ส่วนกลุ่ม
คนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ลาวล้านช้าง
ยังเชื่อมโยงอาหารลาวล้านนาของผู้คน
ทางภาคเหนือประเทศไทยด้วย ไม่นับ
รวมภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย และ
คนลาวในประเทศก็มักพูชาและพม่า
ที่เกิดจากการอพยพกวาดต้อนเข้าไปใน
พระราชอาณาจักรเมื่อสมัยสมบูรณาญา
สิทธิราชย์ (มหาสิลา วีระวงส์, ๒๕๓๙)

อาหารหลักของคนลาวคือข้าว
เหนียว ดังจะพบว่าคนลาวเป็นชาติ
ที่กินข้าวเหนียวมากกว่าคนกลุ่มใดๆ
ในโลก กระทั่งการเปิบข้าวเหนียว
กลายเป็นภาพลักษณ์ที่สำคัญและบ่ง
บอกถึงการเป็น “ลาว” เช่นที่คนลาว
หรือคนอีสานมักเรียกตนเองว่า “ลูก
ข้าวเหนียว” ที่หมายถึง ลูกหลานหรือ
เชื้อสายของกลุ่มคนที่กินข้าวเหนียว
เป็นอาหารหลัก รวมทั้งปลาแดก ที่คน
ไทยเรียกปลาร้า ก็นับเป็นส่วนประกอบ
สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของอาหาร
ลาว อย่างบทพญาที่คุ้นหู “อยู่เฮือนสูง
เห็นข้าวเหนียว เคี้ยวปลาแดก เป่าแคน
แมนลาว” อันเป็นการอธิบายวิถีถิ่นอยู่

ของคนลาวโดยรวม

เพียสิง จะเลินสิน (๒๕๕๓) ผู้เขียนตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง เชื่อว่า “ความเรียบง่ายอย่างสามัญของตำรับอาหารในพระราชวังหลวงพระบาง จนกล่าวกันว่า คนลาวกินอย่างไรเจ้าก็กินอย่างนั้น เจ้าลาวในพระราชวังก็เสวยเช่นเดียวกับคนลาวทั่วไป” แม้จะไม่ทั้งหมด แต่ที่ใกล้เคียงความจริงก็น่าจะเป็นธรรมชาติของคนลาวที่นิยมความเรียบง่าย มีการปรุงแต่งแต่น้อย

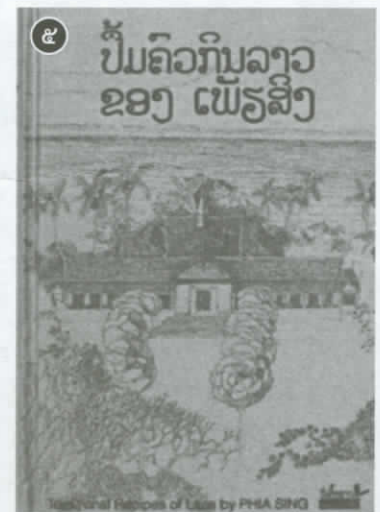
ขณะที่ Alice Yen Ho (1995) ผู้เขียนตำรา *At the South-East Asian Table* เห็นว่าอาหารในภูมิภาคเอเชียจำนวนมากเกิดขึ้นจากเทศกาลและพิธีกรรม เช่น การทำอาหารเลี้ยง

ชาวบ้านที่मा “ลงแขก” (Gotong Royong) ทำนาไร่ หรือย้ายบ้านของ ชาวมาเลย์และอินโดนีเซีย รวมทั้งอาหารเช่นไหว้บรรพชน หรืออาหารพิเศษสำหรับทำบุญตักบาตรพระภิกษุสามเณร เป็นต้น

นอกจากนี้ Rachel Laudan (2013) กล่าวไว้ใน *Cuisine and Empire: Cooking in World History* ว่า ในแต่ละชาติมักมีอาหารที่แยกชั้นกันอยู่ระหว่างคนมีกับคนไม่มี หรืออาหารของชนชั้นสูง หรืออาหารของชนชั้นปกครอง (High Class Food) กับอาหารของชนชั้นล่าง หรือชนชั้นได้ปกครอง (Low Class Food) แต่ไม่ว่าอย่างไร วัฒนธรรมอาหารของคนทุกชนชั้นก็มักมีการเอาอย่างแลกรับ

ปรับเปลี่ยนกันอยู่เสมอ

“คนที่รู้จักอาหารพื้นบ้านหรืออาหารชาวบ้าน (Humble Cuisine) มักจะรู้จักอาหารชาววังหรืออาหารเจ้าหรืออาหารขุนนางด้วย (High Cuisine) ในขณะที่พวกเจ้าหรือพวกขุนนาง

นั้นน้อยนักที่จะรู้จักอาหารชาวบ้าน สาเหตุนั้นเป็นเพราะว่าในครัวของราชสำนักหรือของขุนนางมักมีลูกมือเป็นพวกชาวบ้าน เมื่อพวกเขาบ้านปลดตนเองออกจากหน้าที่การงานกลับบ้านเกิด พวกเขาก็นำเอาส่วนผสมและสิ่งที่พบเห็นในครัวราชสำนักกลับบ้านไปด้วย ขณะที่เจ้าและขุนนางจะกินแต่อาหารที่คุ้นเคยและน้อยนักที่จะเปิดรับส่วนผสมหรือวัตถุดิบจากสามัญชน...”

แต่ในข้อที่ “เจ้าและขุนนางจะกินแต่อาหารที่คุ้นเคยและน้อยนักที่

จะเปิดรับส่วนผสมหรือวัตถุดิบจากสามัญชน” อาจไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะเมื่อเจ้าหรือขุนนางกินอาหารในราชสำนักนานไปก็เบื่อหน่าย อยากลิ้มลองอาหารชาวบ้านบ้าง อย่างเจ้าไทยก็มีให้เห็น เช่น ความรู้สึกอยากเสวยข้าวคลุกกะปิแบบสามัญชนในรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จฯ ต่างประเทศด้วยความรู้สึก “ไกลบ้าน”

“ข้าฝืนไปว่าเสด็จยายทรงปรุงข้าวคลุกกะปิให้กินอร่อยมาก ทำให้ข้าอยากกินข้าวคลุกกะปิ เจ้าเตรียมกะปิและเครื่องต่างๆ สำหรับปรุงไว้ให้ข้าปรุงนี้ข้าตื่นนอนข้าจะคลุกเอง...” (มหาเสวกเอก พระยานุรักษ์รัตนราชพัลลภ, ๒๕๕๓)

คำถามที่ติดตามมาคือ ความเหมือน ที่มีนัยยะของความเท่าเทียม “คนลาวกินอย่างไรเจ้าก็กินอย่างนั้น” เกิดขึ้นภายหลังความคิดเรื่องคอมมิวนิสต์เข้ามาปกคลุมประเทศลาวแล้วหรืออย่างไร

อาณาจักรลาวตกอยู่ในอารักขาของอาณานิคมที่เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในแหลมอินโดจีนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๑ และฝรั่งเศสยึดครองลาวไว้ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ประวัติศาสตร์ลาวระหว่างที่ลาวถูกปกครอง ฝรั่งเศสไม่ได้สร้างความเจริญที่เป็นแก่นสารให้แก่ลาวเลย มีแต่กอบโกยทรัพยากรของลาวออกไป (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, ๒๕๕๓) และเท่าที่เห็นพระราชวังหลวงพระบาง คือ อาคารหลังเล็กชั้นเดียวยกพื้นที่ฝรั่งเศสสร้างให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ภายหลังการปลดปล่อยประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ พระราชวังได้

๔ ปูนาในตบไม้ ตลาดดาวเรือง เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก

๕ ปกหนังสือ “ตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง” ของ เพี้ยสิง จะเลินลิน

๖ ตลาดสดบ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๗ หนึ่งควายตากแห้ง ตลาดสดบ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว

เปลี่ยนเป็นพิพิธภัณฑ์กระทั่งปัจจุบัน แม้จะไม่โอ้อ่าแต่บางคนมองเห็นแง่มุม “เป็นความงดงามที่สะอาดสะอ้าน และเรียบง่ายที่สุด เหมือนหญิงสาวที่ดูเรียบเฉย แต่อยู่ใกล้แล้วอบอุ่น พอจากกันก็ชวนให้คิดถึงหา รัญจวนใจ” (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, ๒๕๔๙) หรือจะเป็น เสน่ห์ตามธรรมชาติ เป็นความเรียบง่ายของคนลาว เหมือนกับกรณีอาหารอย่างลาวที่เชื่อกันว่าเจ้าไพร่ไม่แตกต่างที่เป็นการตีความภายหลังเหตุการณ์ผ่านไปแล้วหรือไม่

๘-๑๐ เส้นขนมจีนสด ขนมจีนน้ำซุบใส และเครื่องปรุงรสประจำโต๊ะลูกค้า ได้แก่ น้ำปลา น้ำตาล ผงชูรส กะปิปรุงรส กาน้ำซุบ และผักเคียง ร้านเล่นที่บ่อแก้ว บ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา (พ.ศ. ๒๔๘๔-๘๘) ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองลาว ประกาศยกเลิกการปกครองของฝรั่งเศส ปล่อยให้ลาวปกครองตนเอง โดยมีเจ้าเพชรรัตน์เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสงครามโดยญี่ปุ่นเป็นผู้แพ้ในสงครามมหาเอเซียบูรพา ฝรั่งเศสได้กลับมาปกครองลาวดั้งเดิม สร้างความไม่พอใจให้แก่คนลาวเป็นอย่างมาก เกิดกระบวนกรประชาชนลาวร่วมมือกับเวียดนามต่อต้านฝรั่งเศส เพื่อกอบกู้เอกราชของทั้ง ๒ ชาติ ในส่วนของลาว มีการจัดตั้ง “พรรคพื้นฟูชาติลาว” ขณะที่

ประชาชนลาวอีกกลุ่มได้จัดตั้ง “พรรคประชาชนลาว” ตามแนวทางมาร์กซ์ (Karl Marx) เจ้าเพชรรัตน์ปฏิเสธการกลับเข้ามาของฝรั่งเศส ขณะที่พระเจ้าศรีสว่างวงศ์ กษัตริย์ลาวอ้าแขนรับ ทำให้เจ้าเพชรรัตน์ต้องลี้ภัยทาง

การเมืองเข้าไปยังประเทศไทย และจัดตั้ง “ขบวนการลาวอิสระ” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ เพื่อรวมลาวทุกกลุ่มเข้าด้วยกันร่วมกันต่อต้านฝรั่งเศส ขบวนการลาวอิสระได้ตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นประกอบด้วย เจ้าสุวรรณภูมา เจ้า

สุภาวรงค์ ท้าวกระต่าย โดนสะโสดฤทธิ์ ท้าวภูมิ หน่อสะหวัน ร้อยเอก อ้วน ราทิกุล แต่กองกำลังของเจ้าสุภาวรงค์ ซึ่งได้รับการฝึกฝนและได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามยังคงปฏิบัติการแบบกองโจรกับฝรั่งเศสในภาค ตะวันออกของลาวซึ่งเป็นเขตติดต่อกับเวียดนาม โดยฝ่ายฝรั่งเศสแต่งตั้ง เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก เป็นนายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๔๙๒ ขบวนการลาวอิสระได้เกิดการแตกแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งต้องการประนีประนอมกับฝรั่งเศส ซึ่งกลุ่มนี้ต่อมาได้เข้าร่วมกับฝ่ายกษัตริย์ลาว ส่วนกลุ่มเจ้าสุภาวรงค์ต้องการแตกหักกับฝรั่งเศส ทำให้ต่อมาได้เข้าเจรจากับโฮจิมินห์ ผู้ก่อตั้งขบวนการ “สันนิบาตเพื่อเอกราช

ของเวียดนาม” หรือเวียดนามห์ เพื่อขอรับการสนับสนุน

พ.ศ. ๒๔๙๓ เจ้าสุภาวรงค์ก่อตั้ง “ขบวนการประเทศลาว” ภายใต้การสนับสนุนของเวียดนามห์ และเดินตามแนวทางเวียดนามอย่างใกล้ชิด โดยมีเจ้าสุภาวรงค์เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ นายภูมิ วงศ์วิจิตร เป็นรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย นายโกสอน พมวิทาน เป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม

พ.ศ. ๒๔๙๗ ฝรั่งเศสตัดสินใจคืนเอกราชให้แก่ลาว กลุ่มที่ต้องการประนีประนอมกับฝรั่งเศสจึงได้สลายตัว เจ้าสุวรรณภูมาผู้นำกลุ่มได้เดินทางกลับเวียงจันทน์ และได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศสให้เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนเจ้าสุภาวรงค์ได้หนีไปอยู่ที่ซาเหินือ

ในปีเดียวกัน ขบวนการประเทศลาวได้ยึดครองดินแดนทางเหนือของลาวไว้ แล้วดำเนินการรุกรานลงทางใต้ ประเทศไทยซึ่งได้รับผลกระทบจากสงครามภายในของลาวมาตลอด ได้เรียกร้องให้มีการประชุมนานาชาติขึ้นที่นครเจนีวาเพื่อยุติการสู้รบระหว่างรัฐบาลของเจ้าสุวรรณภูมาและรัฐบาลของเจ้าสุภาวรงค์ ที่ประชุมได้ตกลงให้ยุติการสู้รบโดยให้ “เวียดนามห์” ถอนทหารออกไปจากดินแดนประเทศลาว “ขบวนการประเทศลาว” ถอนกำลังไปอยู่ในแนวขวางซาเหินือและพงสาลี และกำหนดให้มีคณะกรรมการสงบศึก ประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศ อินเดีย โปแลนด์ และแคนาดา ผลจาก

การประชุมครั้งนี้มีผลให้ “ขบวนการประเทศลาว” ได้รับการรับรองจากนานาชาติโดยปริยาย จากนั้นขบวนการประเทศลาวได้ส่งคนไปศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เวียดนามเหนือ ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างกองกำลังของตนให้เข้มแข็งขึ้นตามลำดับ

พ.ศ. ๒๔๙๙ เจ้าสุวรรณภูมา นายกรัฐมนตรี ได้เจรจาเพื่อขอสงบศึกกับขบวนการประเทศลาวที่นครเวียงจันทน์ ซึ่งก็ได้ข้อตกลงกันว่าจะจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น และดำเนินนโยบายเป็นกลาง ห้ามมีฐานทัพต่างชาติในประเทศลาว และต้องดำเนินความร่วมมือกับนานาประเทศ

พ.ศ. ๒๕๐๐ เกิดความขัดแย้งต่อกันในเรื่องการคุมกำลังกองทัพโดยทหารของขบวนการประเทศลาวทำการสะสมอาวุธ ทำการต่อรัฐบาล ท้าวผุยชนะนิกร นายกรัฐมนตรีขณะนั้นจึงได้จับกุมเจ้าสุภาวรงค์และคณะไปกักขังไว้ในฐานขบถ

พ.ศ. ๒๕๐๓ เจ้าสุภาวรงค์ และคณะหนีออกจากที่คุมขังและลี้ภัยไปยังกรุงฮานอยและกรุงปักกิ่ง ในปีเดียวกันนั้น ร้อยเอก กองแลได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลซึ่งมีเจ้าสมสนิทเป็นนายกรัฐมนตรี และได้เสนอให้เจ้าสุวรรณภูมาเป็นนายกรัฐมนตรี และตั้งรัฐบาลใหม่โดยให้มีขบวนการประเทศลาวร่วมในรัฐบาลด้วย แต่เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก และ นายพล ภูมิ หน่อสะหวัน ไม่เห็นด้วย และได้ยึดอำนาจคืนจาก นายพล กองแล นายพล กองแลจึงหนีไปอยู่ทางเหนือและได้เข้าร่วมกับขบวนการประเทศลาว

ที่ทุ่งไหหิน ส่วนเจ้าสุวรรณหงษ์มานี้ ไปอยู่กัมพูชาและได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากโซเวียต จีนแดง และเวียดนามเหนือ

พ.ศ. ๒๕๐๔ กรรมการจากที่ประชุมนครเจนีวาเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้เสนอแนะให้ลาวทั้ง ๓ ฝ่ายจัดประชุมเพื่อยุติการสู้รบขึ้นอีกครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุมจาก ๑๔ ประเทศ คือ อังกฤษ สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส จีนแดง ไปแลนด์ อินเดีย แคนาดา พม่า ไทย กัมพูชา เวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ และลาว ที่ประชุมมีมติให้ลาวเป็นกลาง โดยได้รับการประกันจากบรรดาประเทศที่เข้าร่วมประชุม ข้อตกลงนี้เสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตกลงให้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายขวา ได้แก่ เจ้าอนุวงศ์ ฌ จ๊าปาลัก ฝ่ายเป็นกลาง ได้แก่ เจ้าสุวรร

๑๑ "กล้วยจีทน้ำกะฉิก" ณะพร้าวหัวขุดฝอย ผัดน้ำตาลปึก) ตลาดหน้าปราสาทวัดพู เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก
๑๒ "ต้มยำปลาคัง" ร้านอาหารลาวมวีว น้ำตกคอนพะเพ็ง เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก

หงษ์ และฝ่ายซ้าย ได้แก่ เจ้าสุภานุวงศ์ (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, ๒๕๕๓)

แม้จะมีรัฐบาลสามฝ่ายแล้ว แต่การเมืองภายในของลาวกลับไม่สงบเรียบร้อย ยังมีการสู้รบแย่งชิงอำนาจกันอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และเป็นสาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มาเป็นระบบสาธารณรัฐแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์

พ.ศ. ๒๕๑๘ ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบรัฐสภาที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาเป็น

ระบบสาธารณรัฐแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยมี นายไกสอน พมวิหาน เป็นนายกรัฐมนตรี และเปลี่ยนชื่อประเทศจากราชอาณาจักรลาว เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ด้วยสังคมนิยมผ่านความบอบช้ำ สาทิสและปฏิเสธไม่ได้ว่า สมาชิกราชวงศ์ลาวเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเกือบทุกเหตุการณ์ ดังนั้นไม่ว่าประชาชนลาวจะยังมีกษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหรือไม่ก็ตาม ต่างก็ต้องเก็บซ่อนไว้ภายใน เท่ากับว่า อย่างน้อยแบบแผนปฏิบัติระบอบกษัตริย์ที่เคยมีมาได้ถูกลบออกจากแผ่นดินลาวอย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา

จากคำถามก่อนหน้าที่ว่า "ความคิดเรื่องความเท่าเทียม 'คนลาวกินอย่างไรเจ้าก็กินอย่างนั้น' เกิดขึ้นภายหลังแนวคิดมาร์กซิสม์ (Marxism)

เข้าปกคลุมประเทศลาวแล้วหรือไม่” คำตอบคือ “เป็นที่เรียบร้อยแล้ว” ด้วยตำราอาหารเล่มนี้เขียนขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๕๑๐ ไม่นาน ได้รับการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ชัดเจนว่าเวลานั้นลาวตกอยู่ในบรรยากาศลัทธิมาร์กซิสต์แล้ว ต่อเนื่องมาจากการอยู่ใต้อาณานิคมฝรั่งเศสที่เอาแต่กอบโกยประชาชนลาวต่องูชยาคต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งเจ้ามหาชีวิตลาวไม่สามารถปลดปล่อยประชาชนลาวจากความทุกข์ยากนี้ได้

กล่าวโดยสรุป หากจำแนกสำรับอาหารลาวโดยพิจารณาจากประโยชน์ของการธำรงอยู่เพื่อรับใช้สังคมไปตามสภาพการณ์อย่างแท้จริงน่าจะจำแนกออกได้เป็น ๔ กลุ่ม คือ สำรับชาวบ้าน สำรับในพิธีกรรม สำรับชาววัง

และสำรับร่วมสมัยเพื่อการท่องเที่ยว

๑. สำรับชาวบ้าน

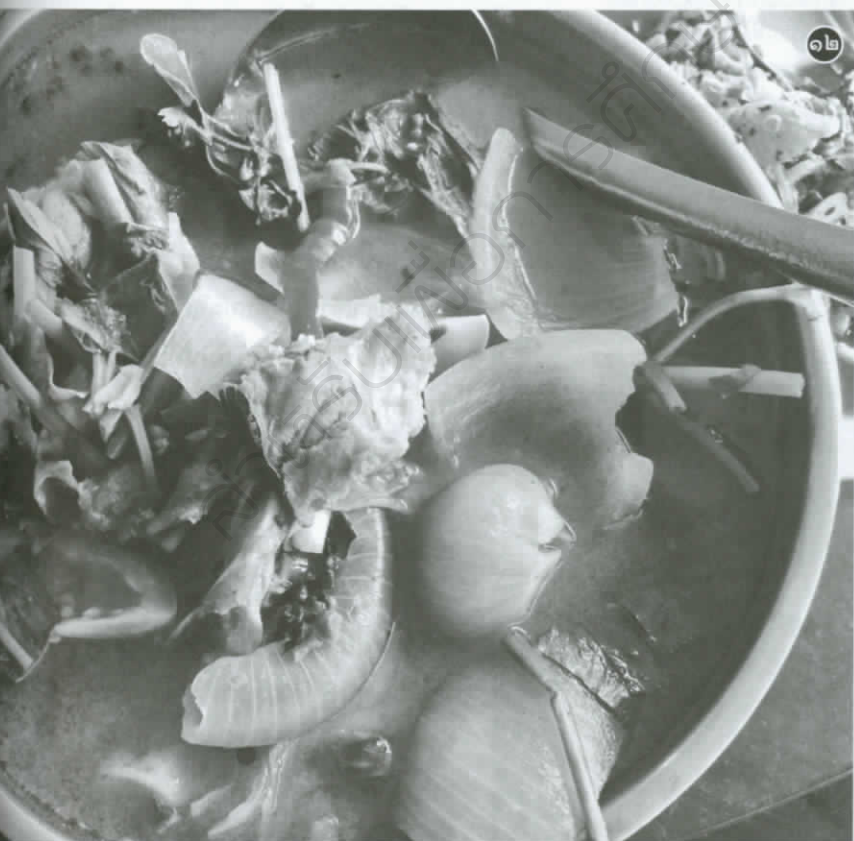
คนทั่วไปหรือแม้แต่คนไทยมักเข้าใจว่า อาหารลาวมีแบบแผนเดียวกับอาหารอีสาน ทั้งยังต้องไม่ลืมว่าในอดีตล้านนาไทยก็เป็นแผ่นดินต่อเนื่องเครือญาติกับลาวฝั่งขวาแม่น้ำโขงมาก่อน แล้วเหตุใดทุกวันที่ความเป็นลาวล้านนากับลาวล้านช้างจึงถ่างออกจากกัน แม้จะขยายความเพิ่มเติมเป็นว่าอาหารลาวมีแบบแผนเดียวกับอาหารอีสานและล้านนาของไทยก็ยังไม่ถือว่าไม่ถูกต้องทั้งหมด แม้ธรรมชาติของอาหารลาวล้านช้าง ลาวล้านนา และลาวอีสานมักจะปรุงขึ้นด้วยวัตถุดิบใกล้เคียง พืชผัก สัตว์ป่า และสัตว์น้ำจืด (สุรสวัสดิ สุวะเสน, ๒๕๕๙) เหมือนกันก็ตาม ด้วยพื้นที่เหล่านี้ไม่มีทางออก

ทะเล จึงมีปลาร้ายิ้นพื้น กินกับข้าวเหนียว แต่อาหารลาวก็ไม่ได้แช่แข็งตายตัว มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแวดล้อมและความหลากหลายไปตามสภาพพื้นที่ โดยทั่วไปแล้วอาหารลาวรสชาติไม่หนัก ปรุงด้วยกรรมวิธีและเครื่องปรุงพื้นฐาน มีความเป็นดั้งเดิมทั้งวัตถุดิบและกรรมวิธี อาหารลาวจึงมีรสชาติที่เกือบจะเป็นธรรมชาติตามรสชาติวัตถุดิบ

วัตถุดิบและเครื่องเทศประจำครัวคนลาวโดยทั่วไป ได้แก่ หมู ไก่ ปลา กุ้ง หอย นก สัตว์ป่า ปลาแดก ข่า มะกรูด (หมากกรูด) ตะไคร้ หอมแดง มะเขือลาว มะละกอ ใบมะขาม ใบสะระแหน่ (ใบหอมลาว) แมงลัก (อีตุ้) กระเทียม ชিং หน่อไม้ หน่อหอย เห็ด ไบย่านาง ถั่วฝักยาว (หมากถั่ว) ฝักสะเดา (ฝักกะเดา) ใบพลูป่า ชะพลูดอกแค ฝักมุ้ง มะเขือเทศ (บักเขือเทศ) แดงกวา (หมากแดง) มะนาว (หมากนาว) พริก และฝักขี้ นับว่าวัตถุดิบและเครื่องเทศในอาหารลาวใกล้เคียงกับที่ใช้ในอาหารไทยและยิ่งใกล้เคียงมากขึ้นเมื่อเทียบกับทางภาคเหนือและอีสานของไทย

เครื่องครัว โดยทั่วไปคนลาวในชนบทเมื่ออดีตมักจะทำอาหารโดยใช้เตาไฟ โดยมีถ่านหรือฟืนเป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่อย่างไรก็จะต้องมีหวดไว้สำหรับนึ่งข้าวเหนียว และครกกับสากเป็นเครื่องครัวที่ขาดไม่ได้

กรรมวิธีการปรุงเรียบง่าย ดั้งเดิมดังจะพบว่าเพียงคำเรียกกรรมวิธีการปรุงอาหารล้วนเป็นคำในภาษาลาว

โบราณแต่ก็มีคำยืมภาษาอื่นอยู่ด้วย เช่น เชาะ ปอก หั่น ตัด ผ่า สับ ตำ คั่ว ปิ้ง จี้ หมก เอาะ (ตุ๋น) หลน หลาม [นักวิชาการครัวชาวตะวันตกเชื่อว่าเป็นวิธีการเตรียมอาหารซึ่งเก่าแก่ที่สุดในอุษาคเนย์ (อนุสรณ์ ตีปยานนท์, ๒๕๖๒)] ลาย ยำ แจ่ว อั่ว อ่อม จุ่ม แกง มอก (อาหารนึ่งแล้ว) ส้า (เหมือด/ผัดแกง) กวน และพันเคี้ยว ส่วนที่น่าเชื่อว่าเป็นคำยืมผ่านวัฒนธรรมอาหารไทย จีน และฝรั่งเศส เช่น ขนาบ พล่า ย่าง นึ่ง ต้ม ต้มยำ แกง แกงบวด อบ ผัด และทอด เป็นต้น

อาหารลาวสำหรับชาวบ้านดั้งเดิมรสไม่หนัก ไม่มีเครื่องเทศลักษณะเครื่องแกงเผ็ดแบบอินเดีย (Curry) วิธีปรุงเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน แทบไม่มีการผัดหรือทอด นิยมใช้การหมกมอก (นึ่ง) ต้ม และจี้ (ปิ้ง/ย่าง) เป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นสำหรับชาววังที่จะมี

ขั้นตอนและวิธีการปรุงซับซ้อนขึ้น โดยในปัจจุบันอาหารชาววังยังสามารถหา กินได้ตามร้านอาหารบางแห่งในหลวงพระบางและเวียงจันทน์ แม้ภาพรวมจะไม่แตกต่างกันนักแต่เมื่อพิจารณา รายละเอียดแยกย่อยก็จะพบว่า วัฒนธรรมการกินอาหารของลาวก็มีเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละภูมิภาค เช่น ทางเหนืออย่างหลวงพระบางจะมีลักษณะและรสชาติอาหารรสจืดกว่าทางใต้แถบเมืองปากเซ สะหวันนะเขต หรือแม้แต่ทางภาคกลางอย่างเวียงจันทน์และท่าแขก

อย่างไรก็ตาม อาหารลาวในปัจจุบันมีการปรับรสชาติไปตามลิ้นของ

๑๓ "สลัดหลวงพระบาง" (ภาพจากศูนย์วิเทศ
ยาเขียน <https://acc.co.go.th/th/>)

๑๔ "เผื่อ" (ภาพจาก <https://www.youtube.com/watch?v=6JHKU4Gnezi>)

๑๕ "บานแกตต์" (ภาพจาก <https://blog.bangkokair.com/>)

คนลาวที่ไปค้าแรงงานในฝั่งไทยแล้วรับวัฒนธรรมแบบไทยภาคกลางกลับไปยังลาว รวมทั้งปรับเปลี่ยนเพื่อสนองรสนิยมนักท่องเที่ยวต่างถิ่น ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกิน และความหลากหลายทางอาหาร รวมทั้งอาหารลาวส่วนใหญ่นิยมใช้ผงชูรสในปริมาณมากจนเป็นเรื่องปกติ แม้แต่บนโต๊ะลูกค้าในร้านอาหารก็จะมีถ้วยผงชูรสให้เติมได้เหมือนพริกป่นน้ำส้มของไทย ขณะที่ในเมืองไทยที่เคยใช้ผงชูรสไม่ต่างจากลาวได้รับการรณรงค์ให้ผงชูรสกลายเป็นสิ่งน่ารังเกียจในกลุ่มคนรักสุขภาพไปแล้ว

กล่าวได้ว่า อาหารชาวบ้านลาวดั้งเดิมมีความแตกต่างกันไปตามแต่ท้องถิ่น ปัจจุบันมีทั้งแบบชนบดดั้งเดิมและผสมผสานวัฒนธรรมในภูมิภาคที่แวดล้อม เช่น ไทย มอญ เขมร พม่า จีน รวมทั้งอิทธิพลจากฝรั่งเศสอดีตเจ้าอาณานิคมที่ยังคงเป็นที่นิยม โดยเฉพาะข้าวจีป่าเต หรือข้าวจีตบุด (Liver Pate) หรือข้าวจีลาวที่นำขมปังฝรั่งเศสมาอัดไส้ต่างๆ เช่น หมูยอ หมูหย็อง แจ่วบอง ตบุด และผักสด นอกจากนี้ข้าวจีป่าเตยังเป็นที่นิยมในประเทศแถบอินโดจีนอย่างเวียดนาม และกัมพูชาด้วย เนื่องจากประเทศเหล่านี้ล้วนเป็นอดีตอาณานิคมฝรั่งเศสเช่นเดียวกับลาวทั้งสิ้น

๒. สำหรับในพิธีกรรม

คนลาวยึดถือประเพณี "ฮีดลิสสองคองลิสสี่" เป็นสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยคำว่า "ฮีด" มาจากคำว่า "จาริตประเพณี" เป็นสิ่งที่คนลาวยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน ส่วน

๑๔

คำว่า “สิบสอง” หมายถึงเดือนทั้งสิบสองในรอบปี โดยรวมแล้วจึงหมายถึงงานบุญตามจารีตประเพณีในแต่ละเดือน ดังนั้นนอกจากอาหารหลักในชีวิตประจำวันของชาวบ้านคือข้าวเหนียวและลาบดังกล่าวแล้ว อาหารพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพชนจึงต้องมีอาหารที่ทำขึ้นเป็นพิเศษ อย่างน้อยก็เลือกสรรวัตถุดิบที่ดี ปรุงขึ้นอย่างตั้งใจ ตั้งปรารถนารายการอาหารที่สัมพันธ์กับ “ฮีสสิบสอง” ที่ยึดถือปฏิบัติมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

บุญเข้ากรรม เดือนเจียง (ราวเดือนธันวาคม) อาหารในพิธีบุญเข้ากรรม คืออาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ ประกอบด้วยพิธีเช่นไหว้บรรพชน ทำปลาแดก สะสมเสบียงอาหาร

บุญกองข้าว เดือนยี่ (ราวเดือนมกราคม) อาหารในพิธีบุญกองข้าว คืออาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ การขนข้าวเปลือกเข้ายุ้งฉาง พิธีกรรมเช่นไหว้ขอบคุณแม่โพสพ

บุญข้าวจี เดือนสาม (ราวเดือนกุมภาพันธ์) อาหารในพิธีบุญข้าวจี คือข้าวจี พิธีกรรมเลี้ยงตาแขก (พระภุมิณา) การเ็นขวัญข้าว (เรียกขวัญข้าว)

บุญพะเวส เดือนสี่ (ราวเดือนมีนาคม) อาหารในพิธีบุญพะเวส คืออาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ การฟังเทศน์มหาชาติ ทำบุญอุทิศให้

ผู้ตาย (เปตพลี)

บุญสังขาน (สงกรานต์) เดือนห้า (ราวเดือนเมษายน) อาหารในพิธีบุญสังขาน คือ อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ การสรงน้ำพระ รดน้ำคนเฒ่าคนแก่ ก่อเจดีย์ทราย

บุญบั้งไฟ (บุญขอฝน) เดือนหก (ราวเดือนพฤษภาคม) อาหารในพิธีบุญบั้งไฟ คือ อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ พิธีกรรมและการละเล่นงานบุญบั้งไฟ

บุญซำฮะ เดือนเจ็ด (ราวเดือนมิถุนายน) อาหารในพิธีบุญซำฮะ คืออาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ พิธีกรรมเลี้ยงตาแขก (เช่นสรวงพระภุมิณา) งานเข้านาค (บวชนาค)

บุญเข้าพรรษา เดือนแปด (ราวเดือนกรกฎาคม) อาหารในพิธีบุญเข้าพรรษา คือ อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษา เครื่องไทยทาน และผ้าอาบน้ำฝน

๑๕

บุญข้าวประดับดิน เดือนเก้า (ราวเดือนสิงหาคม) อาหารในพิธีบุญข้าวประดับดิน คือ ตอนเช้าจัดกระทงหมากพลูหรือวางไว้ตามลานบ้านหรือใต้ต้นไม้เป็นทานแก่เปรต สัมภเวสี ตอนสายจัดเตรียมอาหารคาวหวานถวายพระสงฆ์

บุญข้าวสาก เดือนสิบ (ราวเดือนกันยายน) อาหารในพิธีบุญข้าวสาก คือ กระจ่างสาร อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ ถวายสลาภภัต ผ่าอบน้ำฝน และเครื่องไทยทาน

บุญออกพรรษา เดือนสิบเอ็ด (ราวเดือนตุลาคม) อาหารในพิธีบุญออกพรรษา คือ ข้าวทิพย์ อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ พิธีตักบาตรเทโว พิธีกวนข้าวทิพย์ พิธีลอยเรือไฟ

บุญกฐิน เดือนสิบสอง (ราวเดือนพฤศจิกายน) อาหารในพิธีบุญกฐิน คือ ข้าวเม่า อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระสงฆ์ พิธีทอดกฐิน

๓. สำหรับชาววัง

เนื่องจากหลวงพระบางเคยเป็นเมืองหลวงของลาวมาแต่โบราณ แม้เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองจะใช้เวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง แต่พระมหากษัตริย์และราชสำนักลาวยังคงอยู่ที่หลวงพระบาง อาหารแบบหลวงพระบางจึงถูกยกให้เป็นอาหารของผู้ดีหรืออาหารชาววัง และดังได้กล่าวแล้วว่าอาหารหลวงพระบางมีรสเบา เป็นไปตามธรรมชาติของสภาพแวดล้อมภูมิอากาศของพื้นที่ ดังจะพบว่าในแต่ละพื้นที่แต่ละภูมิภาคทั่วโลกในทุกประเทศที่อาหารทางตอนบนมักจะมีรสเบากว่าพื้นที่ทางตอนใต้ที่มีรสหนัก

หรือเผ็ดร้อนกว่า ซึ่งเชื่อกันว่าความเผ็ดร้อนจะช่วยทำให้ร่างกายอบอุ่นเหมาะสำหรับการอยู่อาศัยในพื้นที่เขตลมมรสุมซึ่งมีฝนตกชุกอากาศชื้นตลอดปี (ธันวาคม นาकिनทร์, บรรณาธิการ, ๒๕๕๖) เช่นเดียวกับอาหารทางภาคใต้ของอินเดีย พม่า จีน หรือแม้แต่ทวีปอเมริกาที่มีรสจัดกว่าทางตอนบนของภูมิภาค จึงจะพบว่า สำหรับชาววังหลวงพระบางซึ่งถือว่าเป็นอาหารภาคเหนือของลาวนั้นมีรสชาติเบาที่สุด ในบรรดาอาหารลาวทั้ง ๓ ภาค

เพียงสิ่ง จะเลนสิน (พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๕๑๐) หัวหน้าห้องเครื่อง ผู้ทำหน้าที่ชาววิเสทจัดเตรียมเครื่องต้นและเจ้ากรมพิธีการประจำราชสำนักหลวงพระบาง รวมทั้งเป็นพระที่เลี้ยงเจ้าสุวรรณภูมาและเจ้าสุวรรณวงศ์ ได้ติดตามทั้ง ๒ พระองค์ขณะไปศึกษายังมหาวิทยาลัยฮานอย ช่วงที่เพียงสิ่งล้มป่วยลง เขาได้รวบรวมตำรับอาหารในพระราชวังหลวงพระบางด้วยต้องการจะให้ เป็นบันทึกสำคัญแห่งชาติลาวด้านวัฒนธรรมอาหารการกิน รวมทั้งยังคาดหวังรายได้จากการจัดพิมพ์จำหน่ายเพื่อการบูรณะบุษบกพระบาง พระคู่บ้านคู่เมืองหลวงพระบาง

เพียงสิ่งยังไม่มีโอกาสพิมพ์ผลงานของตนตามความตั้งใจกระทั่งเสียชีวิต ภรรยาได้นำสมุดบันทึกต้นฉบับลายมือ ๒ เล่มของเขาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายมกุฎราชกุมาร เพื่อสานต่อเจตนารมณ์สามี แต่ต้นฉบับดังกล่าวก็ถูกเก็บไว้ จนเมื่อ อแลน เดวิดสัน สืบทราบขอเข้าเฝ้าฯ มกุฎราชกุมาร และได้

ประทานสำเนาต้นฉบับให้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ จากนั้น อแลนได้ร่วมมือกับชาวลาวยุโรปช่วยกันแปล ตรวจทาน และเขียนภาพประกอบ กระทั่งสำเร็จเป็นรูปเล่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔

ตัวอย่างสำรับคาว “อะเฮลมานกค้อ” โดยที่ในการอธิบายเครื่องประสม (ส่วนผสม) วิถีครัว (ขั้นตอนการปรุง) และจัดเตรียมอาหารคาวหวานในตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง ตามสำนวนต้นฉบับภาษาลาว เครื่องประสม

“นกก้อย่างพอสูก ๑ ตัว ฉีกเป็นชิ้นตามส่วนนอกและขา ล้างน้ำให้สะอาดใส่จานไว้ มะเขือหวานที่อ่อน ๗ ผลพริกสด ๕ เม็ด ตะไคร้ ๑ หัว ต้นหอมเลข ๓ ต้น ของเหล่านี้ตัดขั้วล้างน้ำให้สะอาด สะค้ำน เสาะกบแปะออกตัดยาว ๕ ซม. แล้วผ่าเป็นกลีบหนา ๑ ซม. ประมาณ ๑๐ ชิ้น ล้างน้ำ ยอดหวาย ๑ ยอด เผาไฟสุกแล้วปอกเอาแต่อันอ่อน ตัดยาว ๒ ซม. ล้างน้ำ ผักตำลึงเด็ดเอาแต่ใบและยอดกำมือหนึ่งล้างน้ำ ผักชีลาวล้างน้ำแล้วตัดเป็นท่อน ยาว ๒ ซม. ใบต้นหอมตัดยาว ๒ ซม. ล้างน้ำ แคบหมูติดมัน ๑ ชิ้น ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๑ ซม. ใส่ถ้วยไว้ ปลาแดก เกลือ ถั่วฝักยาว ๒ ฝัก ตัดยาว ๒ ซม. ล้างน้ำ”

วิถีครัว

“เอาน้ำใส่หม้ออะเฮ ๒ โฉก ยกขึ้นตั้งไฟ แล้วเอานกค้อ-มะเขือ-พริก-ต้นหอมเลข-ตะไคร้-สะค้ำน-เกลือเจ็ดอย่างนี้ใส่ ปิดฝาต้มไป เดือดแล้วให้เอาปลาแดกกรองใส่พอควร ถ้าพริกมะเขือเปื่อยแล้ว ตักออกมาตำให้

แหลกแล้วตักคืนใส่หม้อเอะ พอเดือด ให้เอาผักตบถ ถั่วฝักยาวใส่ พอเห็นว่าผักสุก จึงเอาแคบหมู ผักชีลาว ใบแมงลักใส่ ชิมดูเค็มจางตามชอบ แล้วตักใส่ถ้วย ดันหอมโรยหน้า ไปตั้งให้รับประทานกับแตงกวาอ่อน และมะเขือแก้ว ผักต่างๆ”

ส่วนสำหรับคาวอื่นๆ ที่ปรากฏในตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง

ผัดใส่เห็ดดอง แกงส้มหัวปลาแกง เนื้อหมูฉู่ฉี่แห้ง ผัดส้มเนื้อหมู ขนมน้ำจืด น้ำพริก แกงผักกาดแก้ว เอะซดหัวปลาสะงั่ว ส้าโตนปลาหว่า ไก่ผัดพริกแดง แกงส้มหัวปลาหว่าใส่เห็ดสด ต้มแจ่วเนื้อควาย ส้าชอยเนื้อพาน ขาพานบั้ง ลาบไก่ป่า ขนาบปลาตับ ขนาบดอกจิง ขนาบปลายอน ขนาบบอน หมกปลาร้าพ้อคำ หมกเครื่องในไก่ หมก

พันหมูบับ จุ่มส้มผักกาด พันไข่ วุ้นเส้น ผัดแห้ง แจ่วบอง ไข่ต้มหน้าส้ม คั่วไก่ ผัดเนื้อวัวขาวสวน คั่วเนื้อพาน แกงฉีกไก่ คั่วไก่ใส่วุ้นเส้น เอะปลาจ๋า หลนส้ม ส้าหอยบั้ง กระหี่ปลาสะงั่ว อั่วตีนหมูรม เปิดอ้วนึ่ง พันเนื้อพาน เนียนบอน หมูแนม ลาบเนื้อสองเครื่อง ส้าเทา อ่อมตีนหมูใส่หน่อไม้หอก ตีนหมู อ่อมกะหล่ำปลี ไก่ผัดซอสมะเขือเทศ เข้มข้น ไก่ผัดมะเขือเทศสด เนื้อหมู ผัดหอม ต้มอ่อมคั้นนาคควาย ไก่ต้ม หัวผักขาวสวน รมเปิดใส่เห็ดสด คั่วเห็ดสด ซุบหัวผักขาวสวน แกงส้มไก่ป่า ขนมน้ำจืด แกงอ่อมพาน ผัดเห็ดขาว ขนมน้ำจืดแจ่ว ซึมเนื้อควาย ผัดส้มผัก เอะไซ้ ไซ้ทอดหน้าส้ม ไข่คั่ว ปลาสะงั่วทอดหน้าส้ม มอกไข่ปลา เมี่ยงส้มไข่ ยำใหญ่ ยำน้อย ยำไก่ต้ม ยำมะเขือขึ้น ซุบผักพ้อคำ ซุบส้มไก่ ต้มแจ่วปลายอน ปนปลาเลิม คั่วปลาเลิม

น่าสังเกตว่า ตำรับอาหารที่ลงท้ายด้วย พ้อคำ ฝรั่ง และขาวสวน ที่เป็นการพูดถึงคนอื่นๆ นั้นก็น่าจะได้แบบอย่างหรือแรงบันดาลใจมาจากต่างวัฒนธรรม เช่นเดียวกับอาหารไทยจำพวก ผัดซีเม่า ข้าวผัดอเมริกัน ข้าวแช่ชาวจีน ปาท่องโก๋สเปน และขนมฝรั่งกุฎีจีน เป็นต้น

ตัวอย่างสำหรับหวาน “แตงลอยน้ำกะทิ”

เครื่องประสม

“มะพร้าวหัว ๑ ผล ปอกเปลือกชูด คั้น เป็นหัวกะทิ และน้ำกะทิไว้ (หรือใช้กะทิผง) น้ำตาลทราย ๒๐๐ กรัม แต่งสุก ๑ ผล ตัดเป็นชิ้นเล็ก”

๑๖

๑๖ “โค่นม่น” (ภาพจาก <https://blog.bangkokair.com/>)

ได้แก่ แกงร้อนวุ้นเส้นไก่ แกงปลาโตแดงกะหล่ำปลีจัก ไก่ผัดขิง ปลาสิงฉู่ฉี่แห้ง นกค้อรมใส่กะหล่ำปลี กระหี่เปิด (ลาว) กระหี่เปิด (ฝรั่ง) ฉู่ฉี่ปลายอน ต้มยำปลาช่อน เปิดต้มซ่า กุหล่ำไก่ แกงไก่ใส่เห็ดโคน ส้าโตนเนื้อวัว แกงอ่อมกระดูกวัว เอะบอนหวาน แกงส้มกะหล่ำปลี ขนาบปลาร้า เนื้อวัวทอดส้ม เปิดรมใส่หัวผักกาด แกงผักโขมอ่อน เอะหลามเนื้อควาย เอะซดไก่ ลาบปลาแกง ใส่อ้วนหมู ปลาพอก ไก่

ปลากระเบนน้ำจืด หมกกบ หมกแสนส้มไข่ ขนบกุ้งใหญ่ มอกไก่ มอกปลาลิง มอกปูแป้ง มอกดอกแค มอกเห็ดแค้น มอกไข่ปลา มอกปลาร้า มอกพริก มอกโขมด ขนาบปลาสะงั่ว อ้วนกน้อย อั่วตะไคร้ อ้วนหน่อไม้ แกงหน่อใส่ยานาง หน่อนอนนาง แจ่วส้มมะนาว พันเคี้ยวปลาร้า อ่อมตีนหมู

วิธีครัว

“ให้เอาน้ำตาลผสมลงในกะทิ แต่งสุกใส่ถ้วย มากหรือน้อยตามต้องการ จึงเอาน้ำกะทิที่ผสมแล้วใส่หัวกะทิตราดเติม รับประทานแล้วสดชื่น”

ส่วนสำหรับหวานอื่นๆ ที่ปรากฏในตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง ได้แก่ แกงบัวดฟักทอง ข้าวเหนียวทุเรียน กล้วยกะทิ ข้าวโคก ข้าวปาด ข้าวเหนียวกวน ขนมหม้อแกง ข้าวต้มมัด วน ขนมบัวปั้น ขนมแป้งกล้วยเขียวทอด และมันสำปะหลังปิ้ง

ตำราเล่มนี้อ้างว่าเป็นการรวบรวมรายการตำรับหวานคาวของลาวไว้มากที่สุด ซึ่งในส่วนของตำรับหวานพบเพียง ๑๒ รายการเท่านั้น และล้วนเป็นตำรับที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน แต่ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ได้เป็นสิ่งยืนยันได้ว่าลาวชาวบ้านจะสามารถหาวัตถุดิบและมีเวลาทำขนมหม้อแกงหรือขนมบัวปั้นกินได้ตลอดเวลาตามต้องการอย่างชาววัง

๕. สำหรับร่วมสมัยเพื่อการท่องเที่ยว

สำหรับอาหารลาวร่วมสมัยคือผลของความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนจากปรากฏการณ์ตะวันออกพบตะวันตก ภายหลังการเข้ามาของอาณานิคม เปลี่ยนอาหารลาวดั้งเดิมสู่อาหารลาวยุคอาณานิคม อาหารลาวหลังอาณานิคม และปัจจุบันคืออาหารลาวร่วมสมัย ที่มีบรรยากาศของการโหยหาอดีต (Nostalgia) ผสานเรื่องเล่า (Storytelling) เหมือนอย่างไทเลอร์ โคว่น (๒๕๕๖) บอกว่า อาหารเอเชีย นั้นผูกติดกับพิธีกรรม (Ritual) ทุกเมนู

ล้วนมีที่มาที่ไป มีเรื่องเล่า และวาระโอกาสการเกิดขึ้นของมัน เรื่องเล่าข้างสำหรับอาหารราชสำนักหลวงพระบางจึงเป็นการเพิ่มมูลค่า (Value-Added) ให้กับอาหารเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังยูเนสโกประกาศให้หลวงพระบางทั้งเมืองเป็นเมืองมรดกโลกใน พ.ศ. ๒๕๔๐ จากนั้นถนนทุกสายก็มุ่งสู่หลวงพระบาง ในฐานะ “ขอบฟ้าที่เลื่อนหาย” เป็นสังคมอุดมคติ “ยูโทเปีย” ที่สมควรมาเยือนก่อนที่เมืองๆ นี้จะเปลี่ยนไป (สมิทธิ ธนาธิริชิต, ๒๕๔๕) สำหรับลาวราชสำนักหลวงพระบางร่วมสมัยจึงมักปรากฏอยู่ในรายการแนะนำอาหารของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเสมอ. (นันทนา ปริมานุศิษฎ์, ๒๕๕๖; ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๘; สุรัสวดี สุวะเสน, ๒๕๕๙; อมราภรณ์ วงษ์พิภ, ๒๕๖๑) **บาแกตต์ (Baguette)** ขนมปังฝรั่งเศส หน้าตาคล้ายแซนด์วิช สามารถเลือกใส่ไส้หลากหลาย เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู หมูยอ แฮม และตับด เป็นต้น รวมทั้งผักสด เช่น แตงกวา ผักสลัดหอมหัวใหญ่ มะเขือเทศ แครอต และกะหล่ำปลี บาแกตต์มีให้เลือกหลายขนาด เล็ก กลาง ใหญ่

สลัดหลวงพระบาง (Luang Prabang Salad) เป็นสำหรับขึ้นชื่อของหลวงพระบาง รสชาติกลางๆ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในภูมิภาคและชาวตะวันตก มีส่วนผสมสำคัญ คือ ผักน้ำ ซึ่งเป็นผักป่าที่ขึ้นตามริมธารน้ำ กับส่วนผสมอื่นๆ เช่น มันแกว แตงกวา มะเขือเทศ ผักกาดหอม ไข่ต้ม และหมูสับลวกสุก ราดด้วยน้ำสลัดชนิด

ใส โรยหน้าด้วยกระเทียมเจียวและถั่วลิสงคั่ว

ซูปไก่ (Chicken Soup) เป็นสำหรับอาหารพื้นเมืองลาวที่ทำกินกันทุกครัวเรือน และนักท่องเที่ยวให้ความนิยม มีส่วนผสมไม่มากชนิด คือ ไก่บ้าน มะเขือเทศ ตะไคร้ ใบสะระแหน่ พริกชี้หนู กระเทียม หอมแดง ผักชีลาว ต้นหอม และมะนาว

เผอ (Pho) อาหารยอดนิยมและเป็นสายเขินของลาว พบได้ทั่วไปทุกหัวถนน หน้าตาไม่ต่างจากก๋วยเตี๋ยวน้ำใสของไทย ส่วนผสมหลักคือ เส้นก๋วยเตี๋ยว มีเนื้อสัตว์ให้เลือก เช่น เนื้อวัว หมู เป็ด และไก่ มีผักสดเป็นเครื่องเคียง ปูรสด้วยมะนาวกะปิ พริกป่น และน้ำปลา รวมทั้งซอสพริกที่มักวางรวมอยู่กับกลุ่มเครื่องปรุงกลางโต๊ะให้ลูกค้าปรุงตามความชอบ

ข้าวเป็ยก (Lao Noodles) ส่วนผสมคล้ายเผอของลาว เวียดนาม และพม่า (ไทลื้อ ไทใหญ่) ส่วนรสชาติและสีเส้นคล้ายก๋วยเตี๋ยวของไทย ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือข้าวเป็ยกจะใช้เส้นกลมและมีความเหนียวหนึบกว่า เนื้อสัตว์ที่นิยมเพียงอย่างเดียวคือ หมูยอ โรยหน้าด้วยผักชี และมีผักสดเป็นเครื่องเคียง

โคแผ่นดินทอด (Kai Paen) อาหารกินเล่นที่ทำจาก “โค” หรือสาหร่ายน้ำจืดมีมากในแม่น้ำโขงและแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ นำมาล้างสะอาดแล้วทำเป็นแผ่นตากแห้งก่อนนำไปทอดโรยด้วยงา เป็นอาหารกินเล่นขึ้นชื่อของคนลาวหลวงพระบางและเมืองอื่นๆ ทั่วไป

ลาบ (Laap) อาหารพื้นเมืองสำหรับหลักของลาว นิยมทำเลี้ยงแขกหรือในงานบุญและงานมงคลของชุมชน ด้วยชื่ออาหารมีความหมายเป็นมงคล รวมทั้งเป็นอาหารประจำวงเหล่าของพวกผู้ชาย (Alice Yen Ho, 1995) เอกลักษณ์เฉพาะตัวคือจะใส่ดีวัวลงไปด้วย ทำให้มีรสชาติขมนิดๆ กินเคียงกับผักสดนานาชนิด และลาบที่เป็นที่นิยมมากอย่างหนึ่งคือลาบไก่

ส้มตำมะละกอ (Tam Mak Hoong) หรือตำหมากหุ่ง รสชาติสีส้มโดยรวมเหมือนส้มตำของไทย ส่วนผสมสำคัญคือ มะละกอดิบ มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว และมะเขือขื่น แต่ส้มตำของลาวนิยมใส่กะปิลงไปด้วย จึงทำให้มีรสชาติและสีส้มที่แตกต่างออกไป

กล่าวได้ว่า สำหรับร่วมสมัยเพื่อการท่องเที่ยวเกิดจากการรับวัฒนธรรมอาหารของลาวหลายยุคสมัยที่ถูกเลือกผสมเข้าด้วยกัน ประกอบเข้ากับการนำประวัติศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องเล่าชาวยุโรปเพิ่มมูลค่าให้กับอาหารอันเป็นไปตามกลไกทางการตลาด ไม่ได้เกิดจากสำนักโหยหาสถาบันกษัตริย์ของคนลาว แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าข้างสำหรับจากราชสำนักลาวจึงอาจเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชนในฐานะสินค้าการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมใหญ่เลี้ยงปากท้องคนลาวในปัจจุบันได้ดีอย่างที่สถาบันกษัตริย์ลาวไม่เคยทำได้มาก่อนตั้งแต่ยุคอาณานิคมเป็นต้นมา

น่าเชื่อว่าวัฒนธรรมอาหารลาวที่เป็นอยู่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ แต่การปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามสภาวะที่เป็นไป ตัวอย่างที่ดีคือการรับ

เอาวัฒนธรรมอาหารอาณานิคมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอาหารลาวไม่นับรวมวัฒนธรรมอาหารกัมพูชา เวียดนาม และราชสำนักไทยที่เคยมีอิทธิพลต่อลาวเมื่อก่อนหน้า ยังน่าเชื่อได้ว่า ไม่ใช่การรักษาแบบแผนวัฒนธรรมอาหารเหล่านั้น แต่เลือกรับไว้เท่าที่ ยังคงสนองรสนิยมบางประการ ทั้งความต้องการอาหารเชิงจิตวิญญาณ ความต้องการสัมผัสอาหารชนชั้นสูง อันศักดิ์สิทธิ์ ความต้องการยั่วล้ออกเลียนเพื่อลดระยะห่างระหว่างชนชั้น หรือแค่หยิบฉวยเอาที่เหมาะสมตามสถานการณ์เฉพาะหน้าก็ตาม ล้วนเป็นเพราะความเรียบง่ายในความเป็นลาวเองที่ทำให้อาหารลาวเคลื่อนตัวไปพร้อมกับสังคมโดยไม่ได้ใส่ใจเรื่องชนชั้น

แต่อยู่บนหลักการของการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและการผลิตอาหารที่ดีที่สุดสำหรับปากท้องตน

รายการอ้างอิง

โคเวน, โทเลอร์. แปลโดย อรุณ อนุศักดิ์เสถียร. ๒๕๕๖. *เศรษฐศาสตร์นักกิน (An Economist Gets Lunch)*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ธนวรรณ นาคินทร์, บรรณาธิการ. ๒๕๕๖. *เมนูเบิกได้ หรือจิ้งจู้*. กรุงเทพฯ : แสงแดด.

นันทนา ปรมานุศิษฏ์. ๒๕๕๖. *โอชาอาเซียน : รุ้จักเพื่อนบ้านผ่าน ๕๕ อาหารจานเด็ดแห่งครัวอาเซียน*. กรุงเทพฯ : มติชน.

บุษรัตน์ราชพัลลภ, มหาเสวกเอก พระยา. ๒๕๕๓. *"บุษรัตน์"*. กรุงเทพฯ : โสมนิศ.

ฝ่ายวิชาการ สถาบันคุศ. ๒๕๕๘. *อาหารและวัฒนธรรมการกินคนอาเซียน*. กรุงเทพฯ : สถาบันคุศ.

เพี้ยสิง จะเส็นสิน. ๒๕๕๓. *ตำรับอาหารพระราชวังหลวงพระบาง*. จินดาจำเริญ แปลจากภาษาลาว. กรุงเทพฯ : ฟ้าแลบ.

มหาสิลา วีระวงส์, แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. ๒๕๓๙. *ประวัติศาสตร์ลาว*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. ๒๕๔๙. *ความรื่นรมย์ของชีวิต : สารบัญชียเพื่อความสุขใจหลวงพระบาง*. กรุงเทพฯ : สายธาร.

สจิต-พอกษ์, มาร์ติน, แปลโดย จิรากรณ์ วิญญรัตน์. ๒๕๕๓. *ประวัติศาสตร์ลาว (A history of Laos)*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโดยต่างประเทศไทย, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สมิทธิ ธนาธิโชติ. ๒๕๔๕. *หลวงพระบางบางสิ่งไม่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สายธาร.

สุรัสวดี สุวะเสน. ๒๕๕๙. ๒๐ *อาหารหวานประจำชาติอาเซียน (20 ASEAN National Food and Dessert)*. สืบค้นเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓. จาก : https://issuu.com/surassavadee/docs/_20_db175f08a6db2b/

อนุสรณ์ ติปยานนท์. ๒๕๖๒. *My Chefs*. กรุงเทพฯ : แชลมอน.

อมรรกรณ์ วงษ์พิง. ๒๕๖๑. *อาหารอาเซียน : หลากเมนู หลายรสชาติอร่อย กับอาหาร ๑๐ ประเทศอาเซียน*. กรุงเทพฯ : แม่บ้าน.

Ho, Alice Yen. 1995. *At the South-East Asian Table*. Oxford : Oxford University Press.

Laudan, Rachel. 2013. *Cuisine and Empire : Cooking in World History*. USA : University of California Press.

ยืนยัน : “เศียรใหญ่”

คือ “พระศรีสรรเพชญ์”*

ผศ. ดร. รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๑. บทนำ

ในพระที่นั่งศิวโมกษพิมานได้เก็บเศียรพระพุทธรูปที่มีความสูงราว ๑๓๓ เซนติเมตร ตามประวัติในทะเบียนโบราณวัตถุระบุว่าพบในพระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ แต่ในราชกิจจานุเบกษาระบุว่าพบที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งถ้าเศียรใหญ่นี้มีความสมบูรณ์จะเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดความสูงมาก ซึ่งอาคารที่สามารถรองรับพระพุทธรูปสูงขนาดนี้ได้มีเพียงหลังเดียวในวัดพระศรีสรรเพชญ์ คือพระวิหารพระศรีสรรเพชญ์ ประกอบกับอายุของเศียรพระองค์นี้อยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ จึงทำให้ รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล (๒๕๖๐ : ๙๑-๑๐๕) สันนิษฐานว่า เศียรใหญ่นี้คือเศียรของพระศรีสรรเพชญ์

(ซ้าย) “เศียรพระใหญ่” ที่พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

อนึ่งจากการขุดค้นทางโบราณคดีของ นรุตม์ ไล่กุลประกิจ (๒๕๖๒ : ๕-๔๐) และ ศุทธิภพ จันทราภาณี (๒๕๖๒ : ๔๑-๖๔) พบว่า ไม่ปรากฏชั้นดินไฟไหม้ก่อนที่พระอารามจะถูกทิ้งร้าง ดังนั้นพระอารามแห่งนี้จึงไม่เกิดไฟไหม้ใหญ่หลังจากกองทัพกรุงอังวะเข้ากรุงศรีอยุธยาและเศียรพระพุทธรูปนี้จึงยังคงอยู่ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์จนถูกค้นพบในภายหลัง

ต่อมาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก : ๓๒) ได้นำเสนอว่า เศียรนี้ไม่ใช่พระเศียรของพระศรีสรรเพชญ์ แต่เป็นเศียรของพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทในวิหารพระป่าเลไลยก์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ จนกระทั่งเดือนกันยายน ปีเดียวกัน พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๗๔-๑๐๐) ได้พยายามพิสูจน์ว่าเศียรใหญ่ไม่ได้พบในพระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์

*ผู้เขียนขอขอบพระคุณ อาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศ ดร. ทนงศักดิ์ หาญวงษ์ อาจารย์วรพร พรหมใจรักษ์ อาจารย์ยงศักดิ์ นิตกรกุล ณ อยุธยา คุณปัญญา ไซติกเสถียร อาจารย์ธนกฤต ลอสุวรรณ คุณวรพงศ์ ผดุงชอบ ดร. นันทพร พุ่มมณี อาจารย์ปติสร เพ็ญสุด อาจารย์ธนโชติ เกียรติภักดิ์ คุณภูมิภัทร์ จังอินทร์ คุณจิรวัดน์ ตั้งจิตรเจริญ คุณสุวิทย์ สกฤตกุล สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

แต่ประเด็นที่สำคัญคือ เศียรพระใหญ่นี้คือ เศียรของพระพุทธรูปองค์ใด และการกำหนดอายุ ยังคงกำหนดอายุของเศียรองค์นี้หล່ว่ขึ้นในรัชกาล สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจริงหรือไม่

ข้อเสนอทั้งหมดถือว่าเป็นความก้าวหน้าทาง วิชาการ หากแต่ผู้เขียนกลับมีข้อความเห็นแตกต่าง ในบางประเด็นที่ พิชญา สุ่มจินดา ได้นำเสนอใหม่ ในเดือนกันยายน ดังต่อไปนี้

๒. เอกสารที่มาของสัดส่วนในการคำนวณ ควรมีการประเมินค่าของหลักฐาน

การคำนวณสัดส่วนพระศรีสรรเพชญ์ของ พิชญา สุ่มจินดา ได้อาศัยตำราสร้างพระพุทธรูปเป็น หลัก แต่ประเด็นสำคัญคือ ควรมีการประเมินค่า หลักฐานชิ้นนี้ว่าเหมาะสมที่จะใช้เป็นสูตรในการ คำนวณเศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวิไลย์หรือไม่

๒.๑ อายุสมัยของตำราสร้างพระพุทธรูป คือ ตำราครั้งรัชกาลที่ ๔

ตำราสร้างพระพุทธรูป เป็นสมบัติเดิมของ หม่อมเจ้าปิยะภักดินาถ สุประดิษฐ์ ไม่ปรากฏปีที่ ประพันธ์และปีคัดลอก ต่อมาได้ถูกรวมพิมพ์ใน หนังสือประชุมหนังสือเก่า ภาคที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรง พระวินิจฉัยตามที่หม่อมเจ้าปิยะภักดินาถว่า ตำราเรื่องนี้ แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ด้วยออกชื่อช่างในรัชกาล ที่ ๓ หลายคน (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๑๙-๒๓)

หากแต่ในความเห็นของผู้เขียนคิดว่า เอกสาร ชิ้นนี้น่าจะมีอายุลงมาถึงช่วงต้นรัชกาลที่ ๔ เพราะครู ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จะปรากฏในบทนมัส การได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่เพราะได้วายชนม์ไปแล้ว ซึ่งรับกับ ในตอนท้ายของบทนมัสการของตำราเล่มนี้ที่ว่า “เชิญ ปวงท่านอันลับไป ยังปรโลก มารับกระยาสังเวช” (กรม

ศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๑๘) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดที่ชี้ให้ เห็นว่าเอกสารชิ้นนี้จะต้องแต่งหลังช่วงรัชกาลที่ ๓

ด้วยเหตุนี้เราจะมั่นใจได้เพียงใดว่า เนื้อหาใน ตำราสร้างพระพุทธรูปจะสามารถนำมาใช้คำนวณ สัดส่วนพระพุทธรูปอยุธยาได้ ซึ่ง พิชญา สุ่มจินดา ไม่ได้ชี้แจงว่าข้อความที่ถอดที่สามารกลือให้เห็นถึง ความสับสนเนื่องจากสมัยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ ๒ นอกเสียแต่จะบอกว่า “ช่างเหล่านี้จึงเป็นช่าง หล่อหลวงที่คงสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปมาจากบรมครูช่างสำนักต่างๆ ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า ที่กล่าวถึงในคำฉันท์เช่นกัน ทำให้เชื่อว่าตำราสร้าง พระพุทธรูปน่าจะรักษาแบบแผนการสร้างพระพุทธรูปสืบทอดมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและสามารถใช้ เป็นแบบอย่างสำหรับอ้างอิงเพื่อสัดส่วน* ที่ใช้สร้าง พระพุทธรูปสมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้” (พิชญา สุ่มจินดา, ๒๕๖๓ : ๘๑) แต่อย่างไร ก็ตามผู้เขียนกลับมีความเห็นดังต่อไปนี้

๑. เมื่อจะพิสูจน์ว่าสัดส่วนของตำราเล่มนี้ สามารถประยุกต์ใช้กับพระศรีสรรเพชญ์ที่หล่ว่ขึ้น ในครั้งรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ และถึงแม้ว่า พิชญา สุ่มจินดา จะเชื่อว่าเศียรพระใหญ่นี้เก่าเพียง ครัรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็ตาม แต่เราไม่ อาจจะพิสูจน์ได้ว่าครูในบทนมัสการเป็นครูช่างที่อายุ อยู่ก่อนช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้ อีกทั้งครูช่างที่เอ่ย ถึงในบทนมัสการมีจำนวนน้อยมาก ดังนั้นจึงอาจเป็น ไปได้หรือว่า ครูช่างเหล่านี้คือครูช่างในสมัยอยุธยา ตอนปลายในความทรงจำของครูช่างต้นรัตนโกสินทร์

๒. ครูครั้งกรุงเก่าที่เอ่ยถึงในบทนมัสการ คือ ครูกวด ครูสังข์ซี่ ขรัวมุก มหามัน อธิการวัดมัตตหะมะ ถ้าคิดว่าช่างในสมัยรัตนโกสินทร์ทรงจำเรื่องการหล่อ จากช่างหลวงกรุงเก่าได้จริง เหตุใดในบทนมัสการ ชื่อครูช่างกรุงเก่าเป็นช่างพระ แต่ไม่ปรากฏครูช่าง มีบรรดาศักดิ์ แต่ในขณะที่เดียวกันชื่อครูช่างสมัย

*ผู้เขียนคาดว่า เนื้อความส่วนนี้พิมพ์ตก ที่ถูกควรเป็น อ้างอิงเพื่อหาสัดส่วน

รัตนโกสินทร์กลับเป็นครุช่างมีบรรดาศักดิ์ แต่ไม่ปรากฏช่างครุบรรพชิต ดังนั้นเราจะมั่นใจได้เพียงใดว่า เนื้อความในตำราเล่มนี้สืบทอดความรู้ช่างหลวงสมัยอยุธยา ไม่ใช่สืบทอดความรู้ช่างพระสงฆ์ตามอารามต่างๆ

๓. นอกจากนี้ ตำราสร้างพระพุทธรูปเอ่ยถึงอิทธิกรวัตต์ตมหมะเท่านั้น ที่เป็นครุช่างทางการหล่อโลหะเพียงท่านเดียว (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๑๖)

หากแต่ครุช่างในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏนามในบทนมัสการของตำราสร้างพระพุทธรูป ที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงพระวินิจฉัยเป็นครุช่างที่เป็นช่างปั้นหุ่นพระปูนปั้น มีบ้างที่เป็นช่างเขียน แต่ไม่มีครุช่างที่เป็นช่างหล่อโลหะ ด้วยเหตุนี้เราจะมั่นใจได้เพียงใดว่าความรู้เรื่องการหล่อโลหะครั้งกรุงเก่าจะตกทอดมาถึงครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ได้เกือบครบถ้วน

จากเหตุผลทั้ง ๓ ข้อข้างต้น จึงทำให้เกิดข้อกังขาว่า ตำราสร้างพระพุทธรูปสามารถใช้ศึกษาสัดส่วนพระพุทธรูปโลหะครั้งกรุงเก่าได้จริงหรือ

๒.๒ สัดส่วนพระพุทธรูปยืนสมัยอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีความแตกต่างกัน

เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ พระพุทธรูปยืนสมัยอยุธยาจะยืนบนฐานบัวเดี่ยวๆ เช่น พระพุทธรูปยืนในวิหารวัดราชโอรสาราม และพระพุทธรูปยืนทำยิววิหารหลวงวัดพระบรมธาตุ ชัยนาท เป็นต้น ส่วนพระพุทธรูปยืนที่สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระประธานวัดเครือวัลย์ พระประธานในพระอุโบสถวัดพระแก้ววังหน้า เป็นต้น ต่างยืนอยู่บนฐานชุกชีที่สูง

ดังนั้นการที่พระพุทธรูปยืนบนฐานสูงกับฐานเตี้ยมีผลต่อสัดส่วนของพระพุทธรูป กล่าวคือ ถ้าพระพุทธรูปยืนบนฐานชุกชีสูงเมื่อมาประดิษฐานบนฐานชุกชีเตี้ยสัดส่วนจะผิดทันที เพราะถูกออกแบบให้ผู้ดูต้องแหงนหน้าขึ้นมา

ประเด็นถัดมา ในตำราสร้างพระพุทธรูปกล่าวไว้ว่า “แล้วให้เอาดวงพระภักตร์ไขสน้อยเปนพระรัศมี” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๒๔-๒๕) จากข้อความที่ยกมาหมายความว่าสัดส่วนของเปลวรัศมีมีความยาว แต่ถ้าเรากลับพิจารณาพระพุทธรูปสมัยอยุธยาจะพบเปลวรัศมีสั้นไม่ยาวเท่ากับวงพระพักตร์ (รูปที่ ๑, ๒, ๔) แต่ถ้าเทียบกับพระพุทธรูปปูนปั้นในระเบียงวัดสุทัศน์เทพวราราม เปลวรัศมีจะยาวเทียบเท่ากับวงพระพักตร์พระพุทธรูป

ด้วยเหตุนี้การนำสัดส่วนในตำราสร้างพระพุทธรูป ซึ่งเป็นเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ มาศึกษาสัดส่วนพระพุทธรูปยืนในสมัยอยุธยา จึงเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม

๒.๓ ตำราสร้างพระพุทธรูป คือสัดส่วนของพระหล่อโลหะหรือพระปูนปั้น

นอกจากนี้หลังสงครามคราว พ.ศ. ๒๑๑๒ ลงมาเราไม่พบหลักฐานว่ามีการหล่อพระพุทธรูปยืนสูงเกิน ๘ เมตร และที่สำคัญพระพุทธรูปในสมัยรัตนโกสินทร์ส่วนมากก็เป็นพระปูนปั้นทั้งสิ้น จึงชวนให้ผู้เขียนคิดว่าตำราสร้างพระพุทธรูปที่ พิษณุ สุ่มจินดา ยกมานั้นเป็นตำราสร้างหุ่นพระหล่อโลหะหรือหุ่นพระปูนปั้น ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

๑. ในตำราสร้างพระพุทธรูปไม่ได้กล่าวถึงสัดส่วนของปริมาณทองแดงและดินกในการหล่อสำเร็จ แต่ในขณะที่เดียวกันเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งคิ่วโมกขพิมานเป็นเศียรพระสำเร็จ แม้เนื้อความหลายท่อนในตำราเล่มนี้จะกล่าวถึงการหล่อรูปพรรณ ซึ่งอาจจะเป็นเพียงการหล่อเครื่องประดับพระพุทธรูปทรงเครื่องเท่านั้น

๒. เป็นที่ทราบกันดีว่าการหล่อพระพุทธรูปสำเร็จจะต้องมีการหล่อแยกส่วนก่อนที่จะนำไปประกอบซึ่งเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งคิ่วโมกขพิมานก็แสดงให้เห็นเทคนิคนี้ แม้แต่พระพุทธรูปขนาดสูงเท่าคนหรือเล็กกว่าก็ต้องใช้เทคนิคการหล่อแยกส่วนเช่นเดียวกัน

แต่เหตุใดในตำราสร้างพระพุทธรูป จึงไม่ระบุกรรมวิธี กะสัดส่วนแบบแยกหล่อที่ละชิ้น

๒.๔ ตำราสร้างพระพุทธรูป คือตำราสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่หรือองค์เล็ก

การหล่อพระพุทธรูปองค์ใหญ่มีรายละเอียด ความแตกต่างกับการหล่อพระพุทธรูปองค์เล็ก เพราะ สัดส่วนพระพุทธรูปยิ่งสูง เศียรพระพุทธรูปจะต้อง ใหญ่ขึ้น ซึ่งในประเด็นการกินอากาศ (Perspective) เอกสารชิ้นนี้มีการกล่าวถึงหรือไม่ ด้วยเหตุนี้จึงควร ทบทวนดังต่อไปนี้

๑. ในเนื้อความตอนขึ้นต้นของตำราสร้างพระพุทธรูปกล่าวว่า “ถ้าจะสร้างพระพุทธรูป นำตักแต่ สามศอกขึ้นไป ให้เอาส่วนนั้นตั้งขึ้นแต่พระบาทล่าง ถึงพระจุไรปนกำหนด ถ้าจะไขขึ้นน้อยหนึ่งในเอา จดหว่างพระขนง แม้นพระเจ้าองค์ยอมให้เอาจด ปลายพระนาสิก” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๒๔) จาก ข้อความที่ยกมาคือการสร้างพระพุทธรูปหน้าตัก ๓ ศอก (สัดส่วนโบราณ ๓ ศอก ไม่ถึง ๑.๕ เมตร) และ ยังปรากฏคำว่า “ไขขึ้นน้อยหนึ่ง” คือขยายสัดส่วน เพิ่มขึ้นนิดเดียว และยังมีกรกล่าวถึงการย่อสัดส่วน ให้เล็กลง

แต่ในทางกลับกัน ตำราเล่มนี้ไม่กล่าวถึงขยาย สัดส่วนพระพุทธรูปให้ใหญ่ขึ้นมากหรือกล่าวถึง พระพุทธรูปขนาดหน้าตัก ๒ วาขึ้นไป เพราะหน้าตัก ยิ่งกว้างพระวรกายก็จะสูงตาม ขนาดพระเศียรต้องโต ขึ้น แต่ตำราสร้างพระพุทธรูปไม่ได้กล่าวถึงการแก้ สัดส่วนในลักษณะเช่นนี้ จึงชวนให้สงสัยว่าตำรา เล่มนี้อาจเป็นตำราสร้างพระขนาดเล็ก ด้วยเหตุนี้ เราจะนำหลักการในตำราเล่มนี้มาคำนวณพระขนาด ใหญ่ได้หรือ

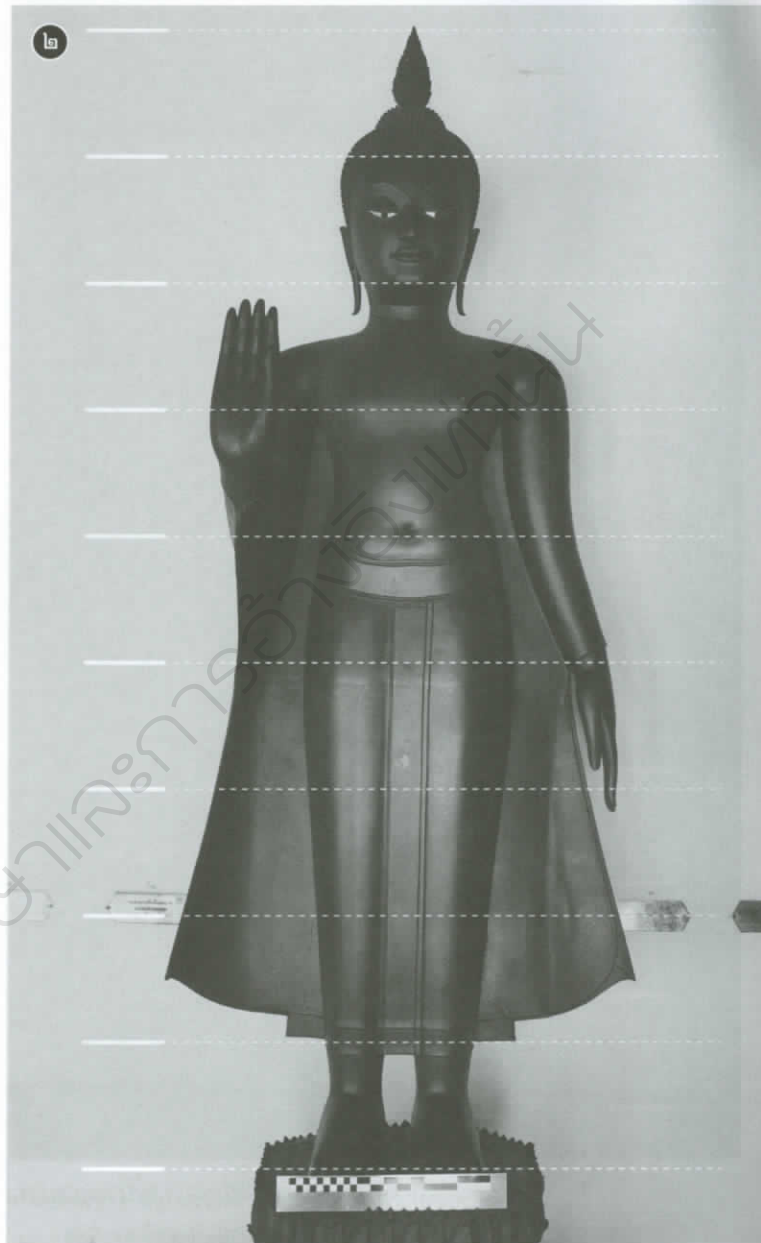
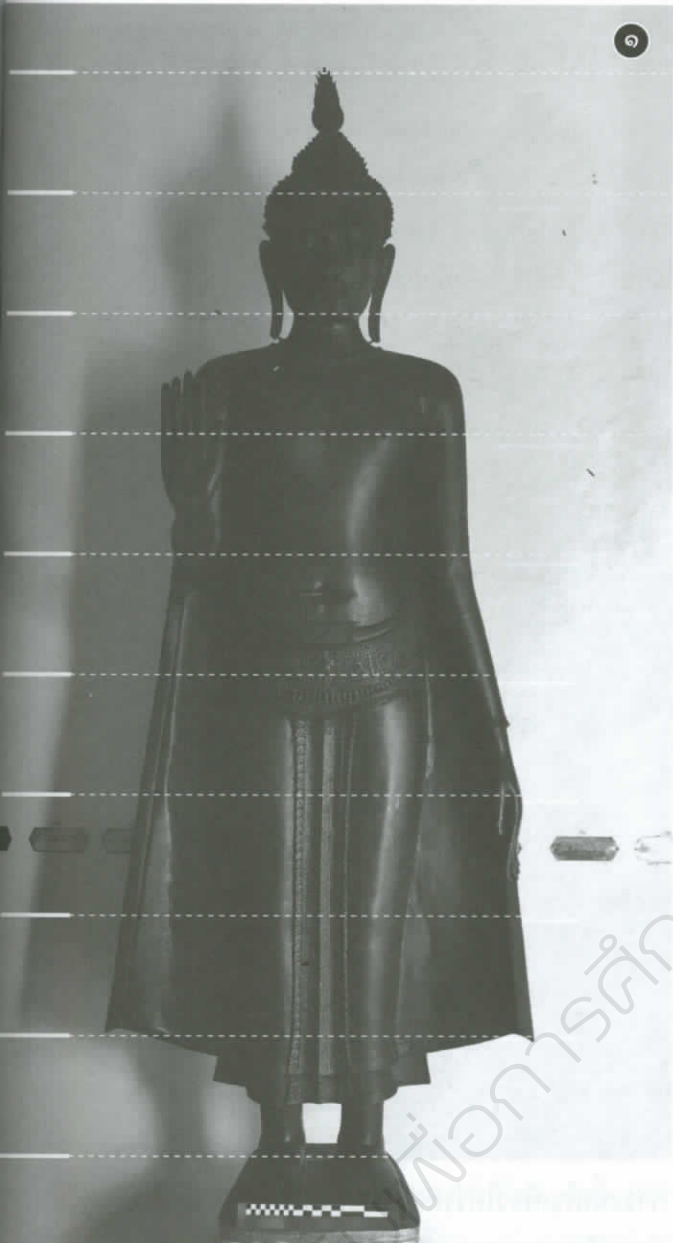
๒. ในตำราสร้างพระพุทธรูปกล่าวว่า “แม้น พระประนมพระยืนก็ให้ใช้ส่วนจุกกัน แต่ให้ดวงพระ ภัคตร์ยาวออกไว้ แล้วให้เอาดวงพระภัคตร์สอบลงไป ตั้งแต่ใต้พระหูถึงฝ่าพระบาทให้ได้หกส่วน แต่ให้

ไขออกไว้บ้าง” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๒๕) ซึ่งใน ตำราเล่มนี้ก็ไม่ได้ระบุว่าสัดส่วนของพระเศียรควรมี สัดส่วนเท่าไร แต่ พิชญา สุ่มจินดา กล่าวไว้ (๒๕๖๓ : ๘๓) ว่าวงพระพักตร์คือตั้งแต่ไรพระศกถึงพระหูจะ เป็น ๑ ส่วน ถ้านำสูตรนี้มาใช้เป็นหลักการคำนวณ สัดส่วนพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดเล็กบางองค์ก็พบว่า ไม่ตรงกับที่ พิชญา สุ่มจินดา เช่น พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดโลกยสุธาราม โดยเฉพาะพระพุทธรูปไสยาสน์วัด พระเชตุพนฯ เฉพาะวงพระพักตร์กับพระวรกายจะ ขนาดมากกว่า ๑ : ๑๐ ขึ้นไป ซึ่งถ้าว่ากันตามบทนมัสการ ครุช่างในตำราสร้างพระพุทธรูป ที่เอ่ยถึงครุช่างที่ มีชีวิตในช่วงรัชกาลที่ ๓ ก็ไม่สามารถมาใช้คำนวณ พระพุทธรูปไสยาสน์วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างร่วมสมัยกับการเขียนตำรา

๓. ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๓) เอกสารโบราณ ที่กล่าวถึงสัดส่วนการหล่อโลหะจะมีการตีพิมพ์เผยแพร่ น้อยมาก แต่ในตำราสร้างพระพุทธรูป ชาติโลหะที่ใช้ในการหล่อ สัตตโลหะ ปญฺจโลหะ ก็ไม่ตรงกับตำรา พระพุทธรูปต่างๆ ตามมติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (๒๕๓๔ : ๔๐-๔๑) ด้วยเหตุนี้ เราจะมายึดถือตำราสร้างพระพุทธรูปเป็นมาตรฐาน ของการหล่อโลหะในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาอาจจะเป็นไป ไม่ได้

๒.๕ สัดส่วนพระพุทธรูปยืนในตำราสร้างพระพุทธรูป มีมาตรฐานเพียงใด

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ : ๘๓) กล่าวว่า “การสร้างพระพุทธรูปยืนที่มีส่วนตั้งแต่ ๖-๑๐ ส่วน ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างจากพระร่วงโรจนฤทธิ์ที่มีความสูงตลอดทั้งองค์ถึง ๙ ส่วน แต่โดยทั่วไป แล้วนิยมสร้างพระพุทธรูปยืนอยู่ที่ ๘ ส่วน” ซึ่ง เมื่อพระร่วงโรจนฤทธิ์มีความสูงตลอดองค์ ๙ ส่วน แล้วเหตุใด พิชญา สุ่มจินดา จึงไม่คิดว่า เศียรใหญ่ ที่พระที่นั่งศิวิไลย์โกกษพิมานจะมีความสูงตลอดองค์ ๙ ส่วนบ้าง

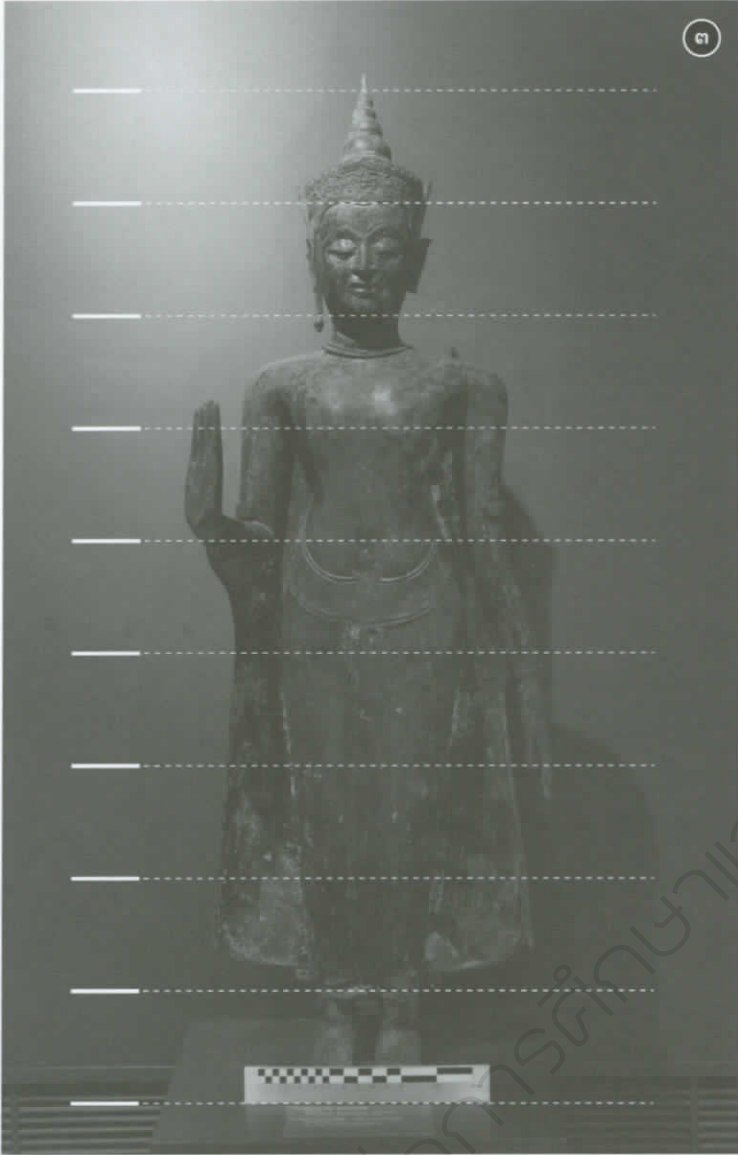
การที่จะบอกว่าสัดส่วนนิยมพระพุทธรูปยืนอยู่ที่ ๘ ส่วน ในขณะที่ตำราสร้างพระพุทธรูปกลับปรากฏต้นฉบับเพียงเล่มเดียวและเป็นสมบัติเดิมของช่างกลุ่มใดก็ไม่ทราบ

ดังนั้นการที่จะยืนยันว่าสัดส่วนพระพุทธรูปในตำราสร้างพระพุทธรูปเป็นที่นิยม ก็ควรที่จะต้องมีการวัดสัดส่วนของพระพุทธรูปยืนองค์อื่นเพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบ นอกจากพระอัฐารสวัดสระเกศด้วยเหตุนี้ผู้เขียนถ่ายรูปรพระพุทธรูปยืนขนาดต่างๆ

รูปที่ ๑ พระพุทธรูปยืนจากวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันจัดแสดงที่ระเบียงคตวัดเบญจมบพิตร

รูปที่ ๒ พระพุทธรูปยืนจากวัดใหม่นครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันจัดแสดงที่ระเบียงคตวัดเบญจมบพิตร

๔ องค์ จากสถานที่ต่างกัน ๔ แห่ง (รูปที่ ๑-๔) โดยกำหนดให้ ๑ ส่วน มีความยาวเท่ากับความยาวไหล่พระศกถึงพระหนุ จะพบว่ามีตัวอย่างพระพุทธรูปยืนขนาดสูงมากกว่าจะมีสัดส่วน ๑ : ๘ ถึง ๑ : ๑๐ ดังนั้นสัดส่วนนี้ควรที่จะแปรผันตามขนาดความสูงของ

รูปที่ ๓ พระพุทธรูปทรงเครื่องจากวัดธรรมามูล จังหวัดชัยนาท ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
รูปที่ ๔ พระพุทธรูปยืนพบในพระอุระพระมณฑปพิตร ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา (ที่มารูปที่ ๑-๔ วรพงศ์ ผดุงชอบ)

พระพุทธรูปเป็นสำคัญ

สมมติว่าพระพุทธรูปยืนที่มีขนาดความสูงมาก แต่การคำนวณที่มีสัดส่วนหายไป ๑ ส่วน จะทำให้การคำนวณขนาดพระพุทธรูปคลาดเคลื่อนมาก อีกทั้งตำราสร้างพระพุทธรูปจะสามารถอธิบายสัดส่วนของพระพุทธรูปในช่วงระยะเวลาต่างๆ ที่กระจายทั่วลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้หรือไม่ ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้

เราจะมั่นใจเพียงใดว่าสัดส่วนของพระพุทธรูปยืนในตำราสร้างพระพุทธรูป จะนำมาใช้คำนวณเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมานได้

๓. การแปลงมาตรา และวิธีการคำนวณสัดส่วนเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน

จากหัวข้อที่ ๒ ข้างต้น ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของตำราสร้างพระพุทธรูป ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับวิธีการคำนวณของ พิษณุ สุ่มจินดา ดังต่อไปนี้

๓.๑ มาตราส่วน ๑ วาโบราณ ไม่ได้เท่ากับ

๒ เมตร

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๙๙) เชื่อว่า พระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๖ เมตร เพราะคำนวณจากมาตราวัด ๑ วา เท่ากับ ๒ เมตร ซึ่งเป็นมาตราวัดในสมัยปัจจุบัน โดยอ้างว่า ความสูงพระโลกนาถอยู่ที่ ๒๐ ศอก ซึ่งวัดด้วยวิธี Photogrammetry ที่ ๑๐ เมตร แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนำสเกลในภาพประกอบที่ ๖ ในบทความของ พิชญา สุ่มจินดา มาวัดความสูงพระโลกนาถจะสูงเกิน ๑๐ เมตร และที่สำคัญคือ ไม่ปรากฏหลักฐานในสมัยอยุธยาว่าพระโลกนาถสูงเท่าใด ส่วนที่พระโลกนาถสูง ๒๐ ศอก ปรากฏในจารึกวิหารพระโลกนาถสมัยรัชกาลที่ ๑

นอกจากนี้ในบันทึกของ ซีมอง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) ราชทูตที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้ระบุว่า หน่วย “วา” สั้นกว่า “ตัวรี” (toise = ๑.๙๔๔ เมตร) ของเราประมาณ ๑ ปูซ (pouce - นิ้วฟูต) (ลาลูแบร์, ๒๕๕๒ : ๔๖๕) ดังนั้น ถ้าเชื่อตามบันทึกที่ว่า ๑ วา สั้นกว่า ๑.๙๔๔ เมตร คำนวณแล้วพระศรีสรรเพชญ์สูงไม่ถึง ๑๕.๒ เมตร

ส่วนมาตราที่ ฌอง ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) (ปาลเลกัวซ์, ๒๕๔๒ : ๘๔๙) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วา” เท่ากับ “fathom” ซึ่ง fathom มีหน่วยความยาวเท่ากับ ๑.๘๒๙ เมตร คำนวณแล้วพระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๔.๖๓๒ เมตร (๘ วา x ๑.๘๒๙ เมตร)

อีกทั้งในสนธิสัญญาเบาริ่ง ได้ระบุว่าชาวอังกฤษ และคนในบังคับจะเช่า จะซื้อที่ดินและซื้อบ้าน จะต้องตั้งห่างจากกำแพงพระนคร ๒๐๐ เส้น คือ ๔ ไมล์ (กรมศิลปากร, ๒๕๓๒ : ๗) ดังนั้น ๑ ไมล์ เท่ากับ ๕๐ เส้น และเท่ากับ ๑,๐๐๐ วา (๒๐ วา เท่ากับ ๑ เส้น) และ ๑ ไมล์ หรือ ๑,๐๐๐ วา จะเท่ากับ ๑.๖๐๙๓๔ กิโลเมตร เพราะฉะนั้น ๑ วา จะเท่ากับ ๑.๖๐๙ เมตร คำนวณแล้วพระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๒.๘๗๒ เมตร (โดย

ประมาณ) (๘ วา x ๑.๖๐๙ เมตร)

ดังนั้นเมื่อ พิชญา สุ่มจินดา จะคิดว่าพระศรีสรรเพชญ์สูง ๘ วา คือ ๑๖ เมตร ก็ควรหาหลักฐานมาพิสูจน์ว่า ครึ่งกรุงศรีอยุธยา ๑ วา เท่ากับ ๒ เมตร มากกว่านี้

นอกจากนี้มาตราวัดโบราณในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา กำหนดจากสัดส่วนของมนุษย์ ถ้า ๑ วา (๔ ศอก) เท่ากับ ๒ เมตร แสดงว่า ๑ ศอก เท่ากับ ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งถือว่าสัดส่วนคนเป็นอยู่มาก

อนึ่ง ผู้เขียนได้พบหลักฐานว่า การกำหนด ๑ วา เท่ากับ ๒ เมตร ให้เป็นมาตรฐานปรากฏครั้งแรกในมาตราที่ ๙ ในพระราชบัญญัติมาตราซึ่งตั้งวัด พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ ดังนั้นเราจะใช้มาตราส่วนสมัยปลายรัชกาลที่ ๖ ไปแปลงค่าหน่วย “วา” ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ จึงไม่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้การที่ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๓) กล่าวว่า พระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๖ เมตร พระเศียรที่คำนวณไว้ว่าต้องสูง ๒ เมตร จึงคลาดเคลื่อนตามไปด้วย

๓.๒ การคำนวณสัดส่วนพระยืนขนาดใหญ่

เพื่อให้ข้อเสนอเป็นวิทยาศาสตร์ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๒-๘๓) ได้ทำภาพสแกนด้วยเทคนิค Photogrammetry พบว่าสัดส่วนของพระโลกนาถ พระพักตร์มีความสูงทั้งหมดเท่ากับ ๘ ส่วน ตรงตามตำราสร้างพระพุทธรูป ซึ่งผู้เขียนมีข้อสงสัยว่า

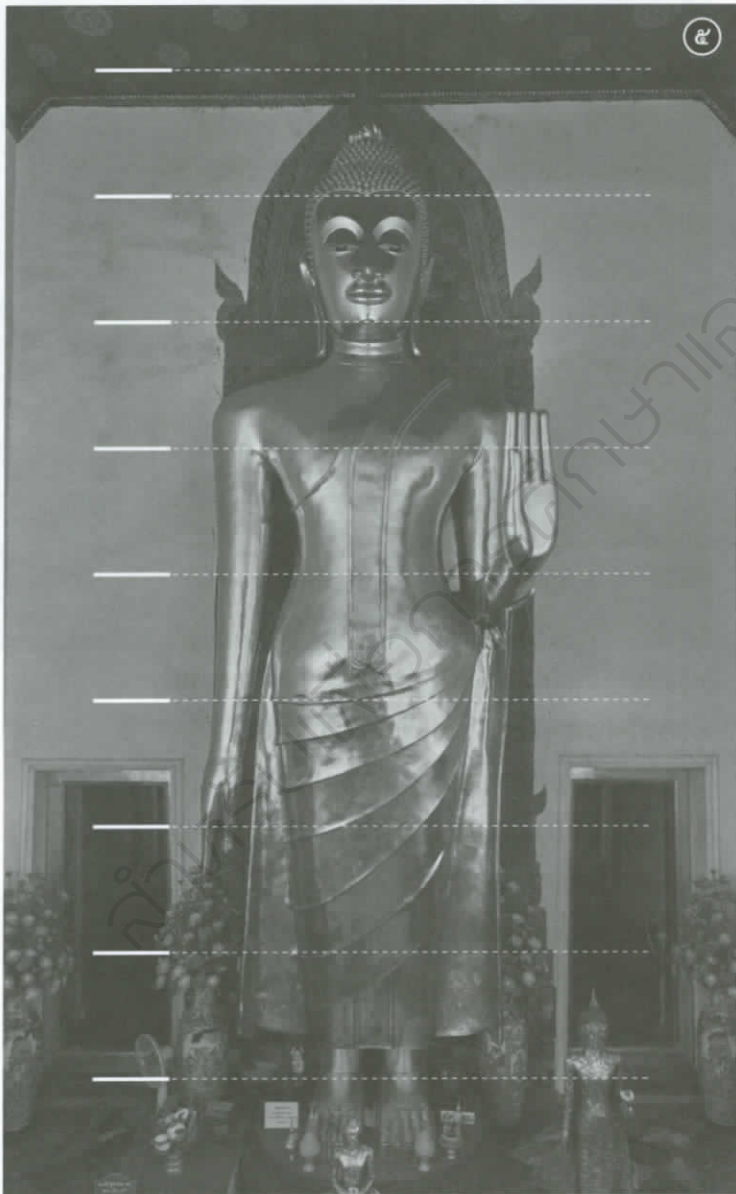
๑. เมื่อมาตราส่วนโบราณไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ๑ วา เท่ากับ ๒ เมตร แต่เหตุใดสัดส่วนที่ พิชญา สุ่มจินดา ทำขึ้นนั้นมีขนาด ๑๐ เมตรพอดี ผู้เขียนได้อาศัยรูปพระโลกนาถจากมุกก้องสูงราวพระนาถ แล้วแบ่งสัดส่วนของพระพุทธรูป โดยยึดหลักเดียวกับ พิชญา สุ่มจินดา คือ ความสูงของวงพระพักตร์ ตั้งแต่ไรพระศกถึงพระหนุเป็น ๑ ส่วน พบว่ามีสัดส่วน ๑ : ๘.๘ โดยประมาณ ซึ่งถือว่าไม่แตกต่างกันเท่าใด (รูปที่ ๕)

๒. ถึงแม้ว่าการกำหนดมุกกัล้องที่ตั้งถ่ายพระ
โลกนาถอยู่ในมุมราวกึ่งกลางพระพุทธรูป ถือว่าเป็น
หลักที่ถูกในเวลาคำนวณสัดส่วนวัตถุ แต่ในความ
เป็นจริงเวลาคนทั่วไปดูพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ที่สูง
หลายเมตร ไม่ได้ยีนดูพระพุทธรูปในระดับพระนาภี

รูปที่ ๕ สัดส่วนพระโลกนาถจากมุกกัล้องที่ราวพระนาภี
รูปที่ ๖ สัดส่วนพระโลกนาถจากมุกกัล้องที่พื้นพระวิหาร
รูปที่ ๗ พระพุทธรูปยืนในมณฑปวัดประโชติการาม จังหวัด
สิงห์บุรี
รูปที่ ๘ พระพุทธรูปยืนหลังพระวิหารหลวง วัดพระบรมธาตุ
จังหวัดชัยนาท (ที่มารูปที่ ๕-๖ วรพงศ์ ผดุงชอบ)

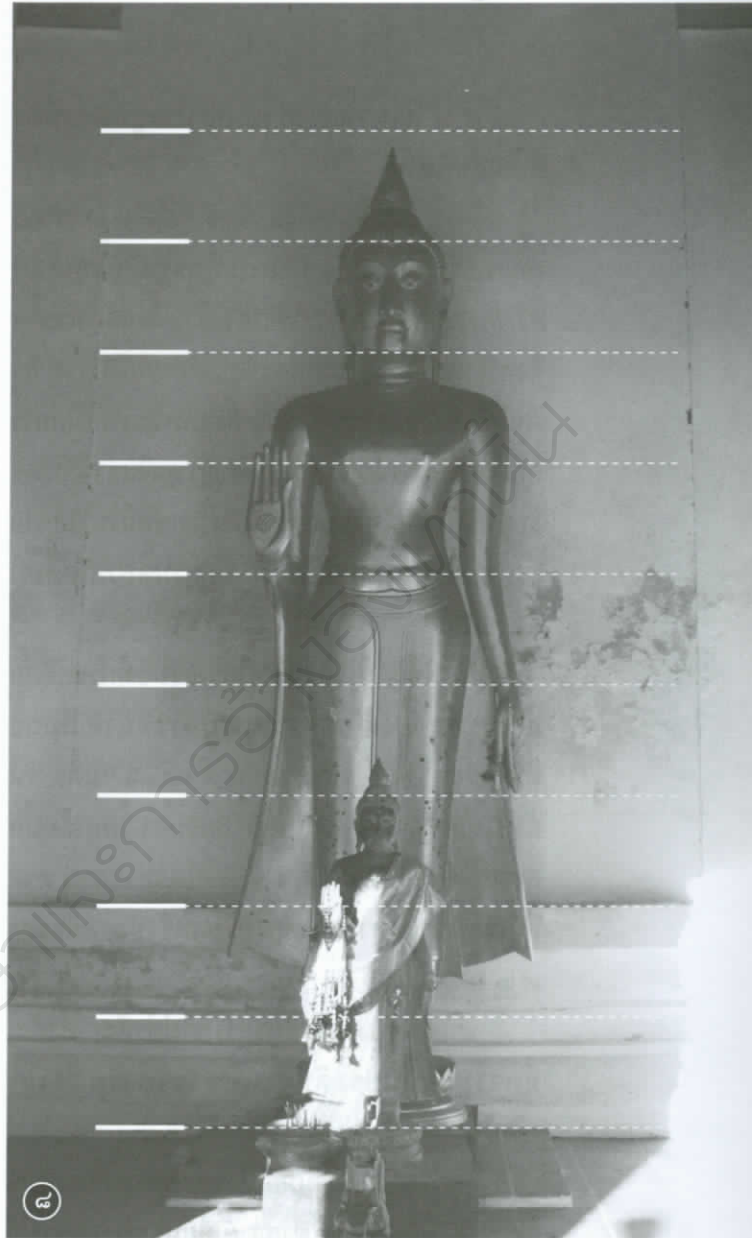
(สะดวก) หากแต่ต้องยีนดูที่ระดับพื้นของอาคารเป็น
สำคัญ ด้วยเหตุนี้ถ้ากำหนดสัดส่วนควรจะกำหนด
จากจุดที่พื้นอาคารเป็นหลัก โดยยึดหลักเดียวกับ
พิชญา สุ่มจินดา คือ ความสูงของวงพระพักตร์ตั้งแต่
ไรพระศกถึงพระหนุเป็น ๑ ส่วน พบว่ามีสัดส่วน ๑ :
๑๐.๕ โดยประมาณ (รูปที่ ๖)

นอกจากนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบสัดส่วนพระ
พุทธรูปยืนขนาดใหญ่ที่มองจากพื้นอาคารเป็นไปใน
ทิศทางเดียวกัน จึงได้กะสัดส่วนกับพระพุทธรูปยืน
ขนาดใหญ่อีก ๒ องค์ (รูปที่ ๗-๘) โดยกำหนดสัดส่วน

ให้ตั้งแต่ไรพระศกถึงพระหนุเป็น ๑ ส่วน พบว่า ๑ : ๙.๕ และ ๑ : ๙.๗ โดยประมาณ และที่สำคัญคือ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๓) กล่าวว่า “พระร่วงโรจนฤทธิ์ที่มีความสูงตลอดทั้งองค์ถึง ๙ ส่วน” หากแต่ บุญยกร วชิระเกียรติชัย (๒๕๕๔ : ๘๔) ได้วัดขนาดพระร่วงโรจนฤทธิ์สูง ๖.๕ เมตร และวัดไรพระศกถึงพระหนุ ๐.๖๕ เมตร ซึ่งถ้าคิดเป็นสัดส่วน ไรพระศกถึงพระหนุ ต่อขนาดความสูงของพระพุทธรูป คือ ๑ : ๑๐

ดังนั้นเราจะมั่นใจเพียงว่า การคำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ควรที่คำนวณสัดส่วน

วงพระพักตร์ต่อความสูงทั้งหมดราว ๑ : ๑๐ ไม่จำเป็นต้องเท่ากับ ๑ : ๘ ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา เสนอ

๔. พระศรีสรรเพชญ์ ควรมีขนาดความสูงเท่าใด

จากที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วในบทนำที่ว่า ไม่ปรากฏว่ามีไฟไหม้ใหญ่ที่รุนแรงก่อนที่พระอารามแห่งนี้จะถูกทิ้งร้าง ด้วยเหตุนี้เศียรพระศรีสรรเพชญ์จึงไม่ควรถูกทำลาย และในหัวข้อ ๓.๑ ว่า มาตรฐาน ๑ วาโบราณ ไม่ได้เท่ากับ ๒ เมตร จึงนำไปสู่การนำเสนอที่ว่าพระศรีสรรเพชญ์จะสูงเท่าใด

๔.๑ คำนวณสัดส่วนเศียรใหญ่ที่พระที่นั่ง ศิวิโมกขพิมาน

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๗๘-๘๓) อาศัย
เกณฑ์การคำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปยืนจากตำรา
สร้างพระพุทธรูปว่า พระวรกาย ๖ ส่วน ตั้งแต่ไรพระศก
ถึงพระหนุเป็น ๑ ส่วน และพระเศียรจนถึงราวๆ กึ่ง
รัศมีเป็นอีกส่วน สรุบทั้งหมด ตั้งแต่พระบาทถึงกลาง
เปลวรัศมีคือ ๘ ส่วน หากแต่ พิชญา สุ่มจินดา คำนวณ
ว่า ถ้าเศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวิโมกขพิมานสมบูรณ์
จะสูง ๗.๖๗-๗.๙๗ เมตร มีความคลาดเคลื่อน
ดังต่อไปนี้

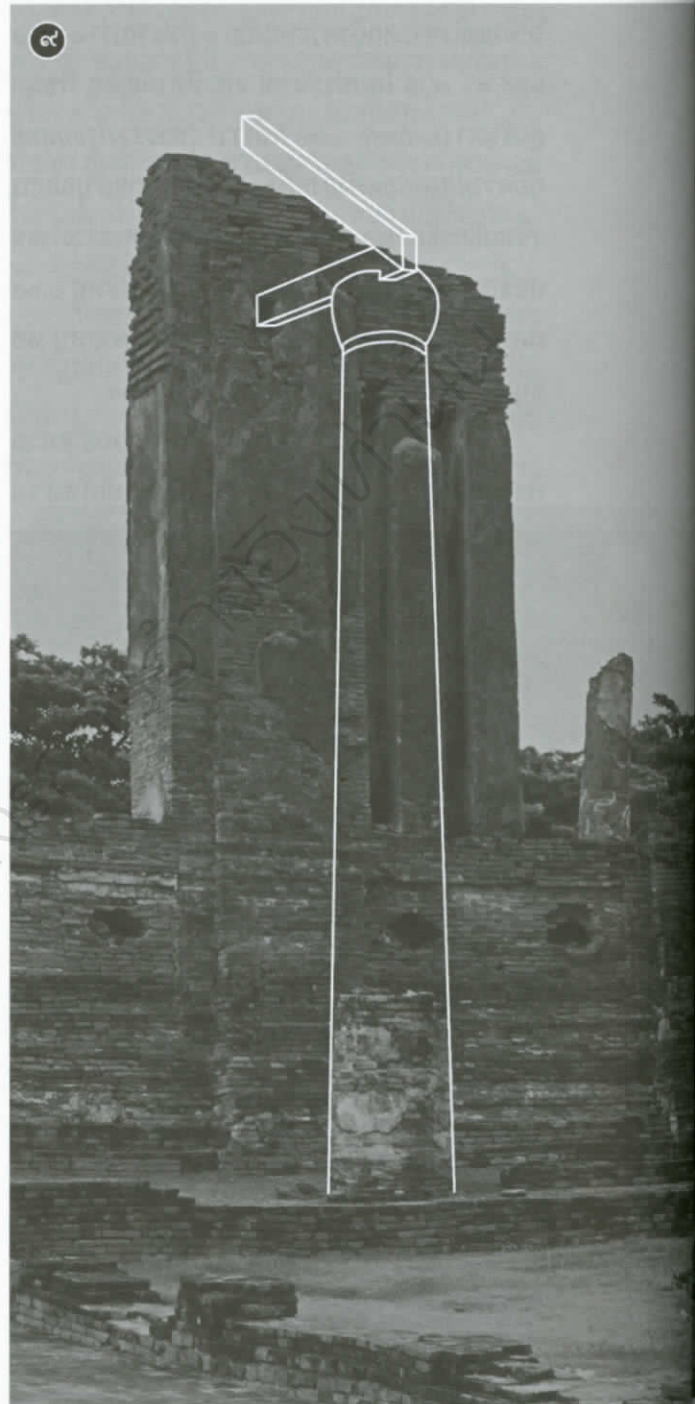
ถ้า พิชญา สุ่มจินดา คำนวณว่า จากไรพระศก
ถึงพระหนุของเศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวิโมกข
พิมาน สูง $0.๙๒ \times$ สัดส่วน ๘ = ๗.๓๖ เมตร แต่
ถ้าสัดส่วน ๑ : ๘ ที่ พิชญา สุ่มจินดา เสนอไปนั้น
คลาดเคลื่อน เป็นสัดส่วน ๑ : ๑๐ โดยประมาณ ตาม
ที่ผู้เขียนเสนอความสูงของพระพุทธรูปองค์นี้จะสูง
๙.๒ เมตร

๔.๒ พระพุทธรูปสูงเท่าไรไม่สำคัญ สำคัญ ที่ความสูงนั้นประดิษฐานที่พระวิหารหลวงได้ หรือไม่

แม้ว่าเศียรใหญ่นี้เมื่อเป็นพระพุทธรูปที่สมบูรณ์
จะเพียง ๙.๒ เมตร ต่ำกว่าผู้เขียนประมาณการไว้
แต่แรกราว ๓ เมตร หรือตามที่ พิชญา สุ่มจินดา
เสนอว่าพระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๖ เมตรก็ตาม ประเด็น
สำคัญคือ พระพุทธรูปมีความสูงเท่าใดจึงจะสามารถ
ประดิษฐานในพระวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์
โดยไม่กระทบโครงสร้างสถาปัตยกรรม

๔.๒.๑ เมื่อพระพุทธรูปสูง ๑๖ เมตร รวมฐาน ชุกชี ๒.๕ เมตร เสาร่วมในควรสูงเท่าใด

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๑) เชื่อว่าพระ
พุทธรูปสูง ๘ วา จะเท่ากับ ๑๖ เมตร รวมฐานชุกชี
๒.๕ เมตร ดังนั้นตำแหน่งที่ประดิษฐานพระศรีสรร
เพชญ์จะสูง ๑๘.๕ เมตร จากภาพที่ ๔ ในบทความ

ชิ้นนั้น ชื่อเอกที่วางอยู่ที่เหนือเสาร่วมใน (เสาที่อยู่ใน
อาคาร ตั้งขึ้นรับโครงสร้างหลัง) สูงกว่าพระเกตุมาลา
เล็กน้อย ถ้าคิดสัดส่วน ๑ : ๘ ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา
เสนอว่าความสูงของชื่อเอกระดับนั้นน่าจะสูงราว ๑๕
เมตรขององค์พระพุทธรูป บวกกับความสูงของฐาน
ชุกชี ดังนั้นเสาร่วมในจะสูง ๑๗.๕ เมตร

อนึ่ง ถ้าเสาร่วมในสูงถึง ๑๗.๕ เมตร แต่ผนังพระวิหารในปัจจุบันสูงเพียง ๙.๕๖ เมตร (รูปที่ ๙) ซึ่งสภาพที่สมบูรณ์อาจจะสูงราว ๑๐.๒ เมตร (ดูรายละเอียดการคำนวณในหัวข้อ ๔.๓.๒) แต่สภาพจริง ความกว้างจากผนังพระวิหารด้านในถึงจุดศูนย์กลางเสาร่วมในเท่ากับ ๔.๗ เมตร จึงไม่น่าที่จะซ้อนทับหลังคามากขึ้นจนทำให้เสาสูงราวๆ ๑๗.๕ เมตรได้ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นการผิดพลาดส่วนอย่างมาก (ลายเส้นที่ ๑)

๔.๒.๒ เสาร่วมในพระวิหารหลวงควรมีความสูงเท่าใด

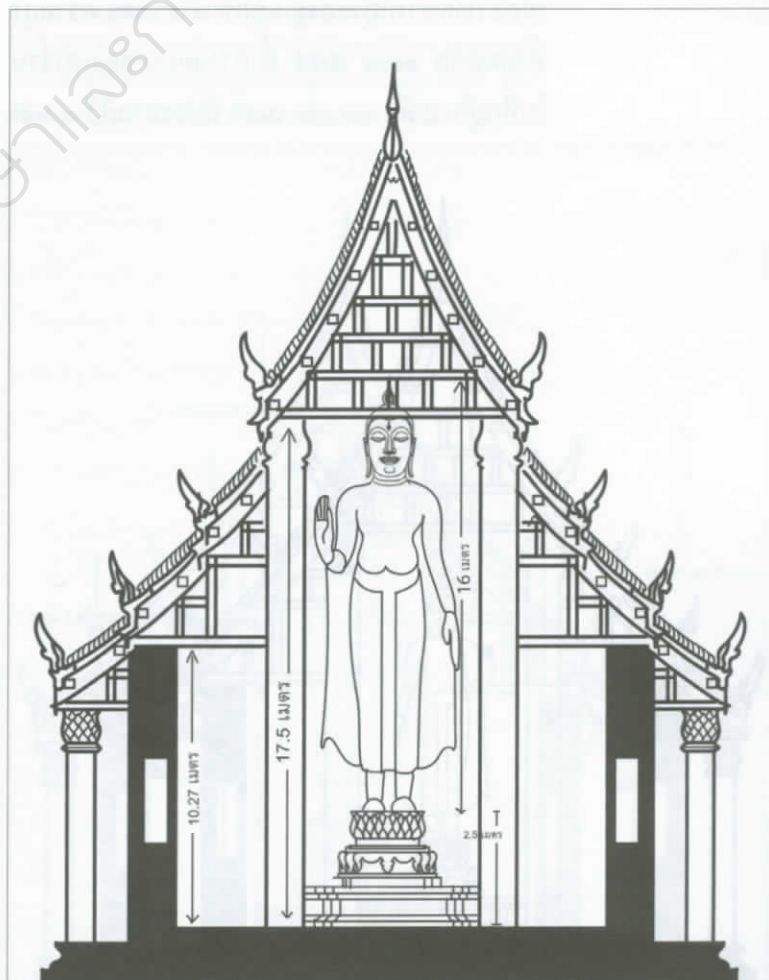
ปัญหาที่สำคัญคือ เสาร่วมในของพระวิหารหลวงหลังนี้ทลายหมดสิ้น ดังนั้นจึงได้กะสัดส่วนของวิหารหลวง โดยอาศัยการคำนวณจากแบบเขียนสันนิษฐานพระวิหารหลวงของ เสนอ นิลเดช ดังนี้

เสนอ นิลเดช (๒๕๔๖ : ๓๐-๓๖) กล่าวว่า วิหารหลวงมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดความยาว ๑๑ ห้อง แต่ละห้องยาวประมาณ ๔.๖ เมตร ระดับของหลังคามีการลดชั้น ๓ ลด ลดละประมาณ ๐.๖ เมตร โดยจะเป็นการลดแบบค่อยๆ ต่ำลงมาเพียงด้านเดียว จากสูงสุดด้านหลังแล้วลดต่ำลงทางด้านหน้า

รูปที่ ๙ ผนังส่วนของพระวิหารซึ่งเป็นส่วนที่ประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ ปรากฏว่าที่ผนังมีเต้าหรือรูปที่สำหรับใส่ชื่อไม้ที่พาดกับเสาพาไล (เส้นสีขาวในรูป) จากการวัดโดยเครื่องยิงเลเซอร์ ผนังตำแหน่งนี้สูง ๙.๕๖ เมตร ดังนั้นความสูงเมื่อครั้งที่พระวิหารยังสมบูรณ์ ผนังจะสูงขึ้นไปอีกไม่มากนัก (ที่มา วรพงศ์ ผดุงชอบ) (ขวา) ลายเส้นที่ ๑ การจำลองการประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ที่มีขนาดความสูง ๑๖ เมตร ประดิษฐานบนฐานชุกชีสูง ๒.๕ เมตร รวมทั้งสิ้นสูง ๑๘.๕ เมตร ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา นำเสนอ แต่ในสภาพความเป็นจริงที่ผนังช่วงที่ประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๐.๒๗ เมตร (จากการคำนวณที่ผนังส่วนในสุดจะสูงกว่าผนังส่วนนอก ๑.๒ เมตร ซึ่งปัจจุบันผนังส่วนสุดตำแหน่งที่พื้นเต้าใส่ชื่อรับเสาพาไลสูง ๙.๕๖ เมตร) ถ้าระดับพระเกตุมาลาสูงในระดับชื่อเอกของเสาร่วมใน ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา เสนอ (๒๕๖๓ : ๘๑) ความสูงของเสาร่วมในจะต้องสูง ๑๗ เมตรโดยประมาณ ซึ่งจะกลายเป็นว่าอาคารผิดพลาดส่วน (ที่มา ปติสร เพ็ญสุด ปรับปรุงจาก เสนอ นิลเดช, ๒๕๔๖ : ๖๔)

จากการที่ เสนอ นิลเดช ได้ทำการสำรวจรังวัดใน พ.ศ. ๒๕๓๑ พบว่า เสาร่วมใน ตำแหน่งเข้าประตูทางเข้าด้านของพระวิหารหลวง ระดับรูเต้าล่าง (รูปที่สำหรับใส่ชื่อ) สูงจากพื้น ๙.๐๗ เมตร ซึ่งรูเต้าล่างเป็นรูปที่สำหรับใส่ชื่อที่จะต้องพาดกับผนังพระวิหาร ดังนั้นผนังที่ใกล้ประตูทางเข้าจะสูง ๙.๐๗ เมตร ส่วนโคนเสาถึงรูเต้าบนสูง ๑๑.๕๕ เมตร แต่ไม่ได้รับข้อมูลรูเต้าบนถึงยอดของบัวหัวเสาว่ามีความสูงขึ้นไปอีกเท่าใด

พิจารณาจากลายเส้นแบบสันนิษฐานวิหารหลวง ช่วงหลังคาจากเสาร่วมในถึงผนังพระวิหารทำมุม ๔๕ องศา ผู้เขียนวัดขนาดความกว้างจากกึ่งกลางเสาร่วมในถึงผนังด้านนอกยาวประมาณ ๔.๗ เมตร คิดตามหลักทางตรีโกณมิติ $\tan 45^\circ$ เท่ากับ ๑

ดังนั้น จากฐานเต้าล่างถึงบัวหัวเสาจะสูง ๑๓.๗๗ เมตร โดยประมาณ (๙.๐๗ เมตร + ๔.๗ เมตร)

เนื่องจากพระวิหารนี้ลดชั้น ๓ ลดลดละ ๐.๖ เมตร เพราะเสาร่วมในที่อยู่บริเวณส่วนหลังจะสูงเท่ากับ ๑๔.๙๗ เมตร (๑๓.๗๗ เมตร + ๐.๖ เมตร + ๐.๖ เมตร)

เมื่อคำนวณจากผนังพระวิหารลด ๓ ชั้น ชั้นละ ๐.๖ เมตร ผนังหน้าสุด ๙.๐๗ เมตร ดังนั้นผนังช่วงที่ประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์จะสูง ๑๐.๒๗ เมตร + ความกว้างจากกึ่งกลางเสาร่วมในถึงผนังด้านนอก ประมาณ ๔.๗ เมตร เสาร่วมในจะสูง ๑๔.๙๗ เมตร

ถ้าคิดว่าวงพระพักตร์ของเศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวิไลย์พิมาสูง ๐.๙๒ เมตร ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา วัด คำนวณด้วยอัตราส่วน ๑ : ๑๐ ตามที่ ผู้เขียนเสนอ ความสูงของพระพุทธรูปองค์นี้คือ ๙.๒ เมตร บวกความสูงของฐานชุกชี ๒.๕ เมตร ความสูงทั้งหมดคือ ๑๑.๗ เมตร ต่ำกว่าช่อเอกรของเสาร่วมในที่อยู่ในระดับ ๑๔.๙๗ เมตร ที่ประมาณไว้ ๓.๒๗

เมตรเท่านั้น (ลายเส้นที่ ๒)

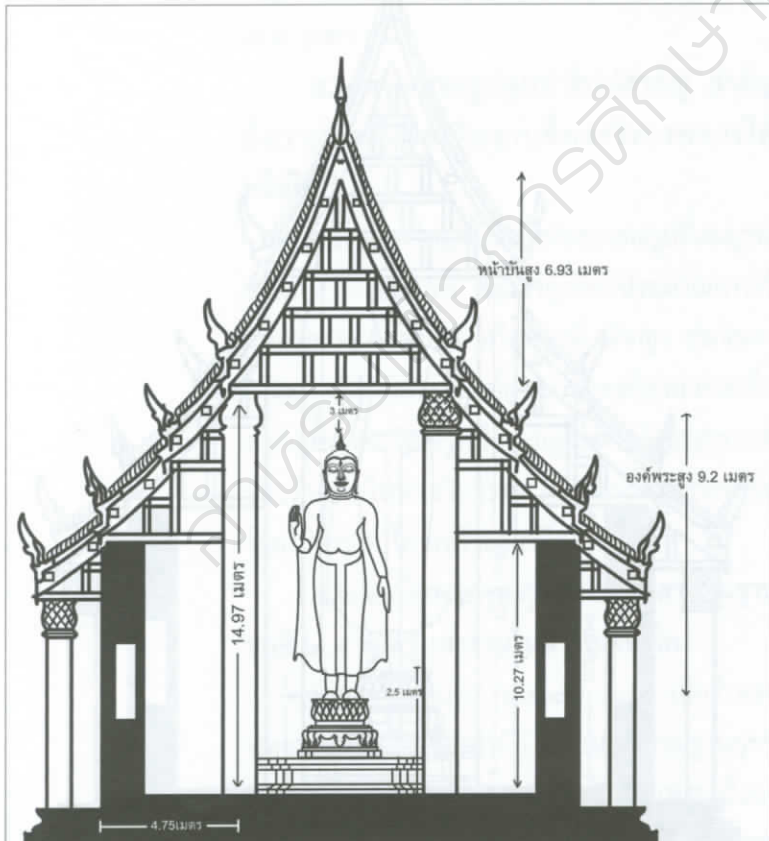
แต่ถ้าเป็นไปตามข้อเสนอของ พิชญา สุ่มจินดา ที่ว่าพระศรีสรรเพชญ์สูง ๑๖ เมตร บวกฐานชุกชี ๒.๕ เมตร รวมเป็น ๑๘.๕ เมตร ความสูงนี้จะสูงเกินช่อเอกรของเสาร่วมในขึ้นไป ๓.๕ เมตร ถ้าพิจารณาจากจั่วของพระวิหารในแบบของ เสนอ นิลเดข ซึ่งจะทำมุม ๖๐ องศา ฐานของหน้าจั่ว เท่ากับ เส้นผ่านศูนย์กลางเสา ๒ ต้น (คือ ๑.๕ x ๒ เมตร) + ระยะห่างของเสาร่วมใน (๕ เมตร) = ๘ เมตร ตำแหน่งกึ่งกลางคือ ๔ คำนวณตามหลักตรีโกณมิติ $\tan 60^\circ = \sqrt{3} \times ๔$ จะได้ความสูงของจั่วประมาณ ๖.๙๓ เมตร ต่อมา เสนอ นิลเดข แบ่งช่อได้จั่วทั้งหมดเป็น ๕ ช่อ ดังนั้น ความสูงของช่อแต่ละตัวเฉลี่ยช่อละ ๑.๓๘ เมตรโดยประมาณ เพราะฉะนั้นความสูงที่พื้นช่อมา ๓.๕ เมตร จะพื้นช่อตัวที่ ๓ ไปประมาณ ๐.๗๔ เมตร หรือมองอีกมุมหนึ่งคือ พระพุทธรูปองค์นี้ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา คำนวณไว้สูง คือ ๑๘.๕ เมตร (องค์พระ + ฐาน) ซึ่งความสูงระดับนี้คือ อีกประมาณ ๓.๔ เมตร เปลวรัศมีจะจรดความสูงของหน้าจั่ว (ลายเส้นที่ ๓)

๔.๓ เศียรพระใหญ่เป็นเศียรพระพุทธรูปยืน ไม่ใช่เศียรพระพุทธรูปนั่ง

เมื่อ พิชญา สุ่มจินดา คำนวณสัดส่วนว่าเศียรใหญ่นี้ถ้าเป็นพระพุทธรูปยืนจะสูงราว ๗.๙๗ เมตร ซึ่งต่ำกว่าพระศรีสรรเพชญ์ตามความในพระราชพงศาวดาร ดังนั้นจึงคำนวณว่าถ้าเศียรพระใหญ่องค์นี้คือพระพุทธรูปประทับนั่งจะมีความสูงเท่าใด เพื่อจะอธิบายนว่าไม่พบในพระวิหารพระศรีสรรเพชญ์ เพราะบันทึกของบาทหลวง เดอ ชัวซีย์ กล่าวถึงแต่พระพุทธรูปบนฐานชุกชีในพระวิหารหลังนั้นมีแต่ขนาดเท่าคน

๔.๓.๑ สัดส่วนพระพุทธรูปนั่งในตำราสร้างพระพุทธรูป

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๓-๘๕) ได้พยายาม คำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปองค์นี้ว่ามีขนาดหน้า

ตัก ๒ ขนาด คือ ๓.๖๘ เมตร และ ๔.๖ เมตร โดยอาศัยหลักว่า ตำราสร้างพระพุทธรูปใช้เกณฑ์ในการคำนวณจากความกว้างของหน้าตักเป็นเกณฑ์ในการกำหนดสัดส่วนพระพุทธรูป ซึ่งเกณฑ์ลักษณะนี้ตรงกับเอกสารล้านนา แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นต่างคือ

๑. แม้ว่าตำราสร้างพระพุทธรูปกล่าวว่า “ถ้าจะสร้างพระพุทธรูป หน้าตักแต่สามศอกขึ้นไป ให้เอาส่วนนั้นตั้งขึ้นแต่พระบาทล่าง ถึงพระอุระเป็นกำหนด ถ้าจะไขขึ้นน้อยหนึ่งในเอาจดหว่างพระขนง แม้นพระเจ้าองค์ยอมให้เอาจดปลายพระนาสิก” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๒๔) สัดส่วนที่ว่านี้ความสูงของพระพุทธรูปที่สัมพันธ์กับหน้าตัก

แต่ในขณะเดียวกัน ตำราสร้างพระพุทธรูปให้รายละเอียดของพระพาหาและส่วนอื่นๆ ได้ว่า “แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์ ขวางพระอุระให้จดปลายนมทั้งซ้ายขวาแล้ว ให้เอาส่วนพระภักตร์สอบแต่ชั้นพระองค์ถึงพระสอเป็นสามส่วน ไขออกส่วนละนิ้ว แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์สองส่วนกึ่งขวางเป็นพระพาหาแล้วให้เอาส่วนพระภักตร์ใส่โดยหนาเสมอหลังมาจดนมจงได้” (กรมศิลปากร, ๒๕๕๒ : ๒๔) จากข้อความที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่าตำราเล่มนี้กำหนดสัดส่วนพระพุทธรูปโดยใช้พระพักตร์เป็นเกณฑ์ ไม่ใช่ใช้หน้าตักพระพุทธรูปเป็นเกณฑ์ ด้วยเหตุวิธีการคำนวณของ พิชญา สุ่มจินดา จึงมีความคลาดเคลื่อนจากตำราเล่มนี้

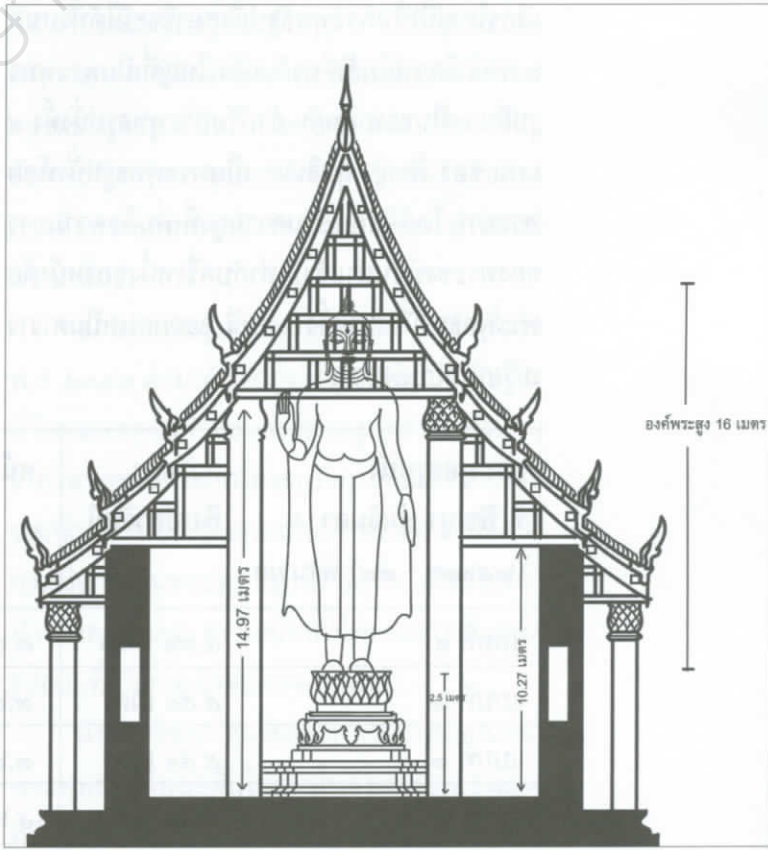
๒. แต่เพื่อเป็นมาตรฐานในการคำนวณ พิชญา สุ่มจินดา เมื่อใช้หลักเกณฑ์ในตำราสร้างพระพุทธรูปคำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปขึ้นก็ควรใช้หลักเกณฑ์ในตำราเล่มนั้นมาคำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปนี้ ถ้า พิชญา สุ่มจินดา จะอ้างว่าการคำนวณสัดส่วนของตำราสร้างพระพุทธรูปตรงกับเอกสารล้านนา ก็ต้องแสดงรายละเอียดมากกว่านี้ เช่น เอกสารล้านนาใช้สัดส่วนของพระพักตร์ในการกำหนดสัดส่วนหรือไม่

๔.๓.๒ การย้อนแย้งในการคำนวณของ พิชญา สุ่มจินดา

ในเดือนมกราคม พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก) เสนอว่า เคียรใหญ่องค์นี้คือเคียรของพระพุทธรูปนี้

(ซ้าย) ลายเส้นที่ ๒ การจำลองการประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ ที่มีขนาดความสูง ๙.๒ เมตร ตามที่ผู้เขียนเสนอ บนฐานชุกชีสูง ๒.๕ เมตร โดยที่ผนังช่องที่ประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ สูง ๑๐.๒๗ เมตร (จากการคำนวณที่ผนังส่วนในสุดจะสูงกว่าผนังส่วนนอก ๑.๒ เมตร ซึ่งปัจจุบันผนังส่วนสุดต่ำแหน่งที่พื้นเต้าใส่ช่อรับเสาพาไลสูง ๙.๕๖ เมตร) เสาร่วมในจะสูงราว ๑๔.๙๗ เมตร ดังนั้นพระศรีสรรเพชญ์จะต่ำกว่าช่อเอกราว ๓.๒๗ เมตร (ที่มา ปติสร เพ็ญสุด ปรับปรุงจาก เสนอ นิลเดช, ๒๕๔๖ : ๖๔)

(ล่าง) ลายเส้นที่ ๓ การจำลองการประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ ที่มีขนาดความสูง ๑๖ เมตร บนฐานชุกชีสูง ๒.๕ เมตร ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา นำเสนอ โดยที่ผนังช่องที่ประดิษฐานพระศรีสรรเพชญ์ สูง ๑๐.๒๗ เมตร (จากการคำนวณที่ผนังส่วนในสุดจะสูงกว่าผนังส่วนนอก ๑.๒ เมตร ซึ่งปัจจุบันผนังส่วนสุดต่ำแหน่งที่พื้นเต้าใส่ช่อรับเสาพาไลสูง ๙.๕๖ เมตร) เสาร่วมในจะสูงราว ๑๔.๙๗ เมตร ดังนั้นพระศรีสรรเพชญ์จะสูงกว่าช่อเอกราว ๓.๕ เมตร (ที่มา ปติสร เพ็ญสุด ปรับปรุงจาก เสนอ นิลเดช, ๒๕๔๖ : ๖๔)

ห้อยพระบาท ซึ่งในบทความเดือนกันยายน พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข) ยังไม่ได้ปฏิเสธข้อเสนอนี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่ายังเชื่อตามข้อสันนิษฐานเดิม แต่อย่างไรก็ตามการคำนวณสัดส่วนพระพุทธรูปของ พิชญา สุ่มจินดา ก็มีการย้อนแย้งดังต่อไปนี้

๑. พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก : ๓๒) ได้เปรียบเทียบสัดส่วนของเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน กับพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์จากวัดช่องลม แล้วสรุปว่า ถ้าเศียรพระใหญ่จะมีพระวรกายสูงราว ๑๐-๑๑ เมตร ซึ่งในประเด็นนี้ได้ทำให้เกิดข้อกังขาว่า เศียรพระองค์เดียวกัน แต่เมื่อพระพุทธรูปยืนที่ พิชญา สุ่มจินดา คำนวณว่าสูงสัดส่วนทั้งองค์ถึงพระรัศมีที่เกินจาก ส่วนปกติคือ ๓.๖๗-๓.๙๗ เมตร ซึ่งต่ำกว่าสัดส่วนของพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทราว ๒-๓ เมตร ซึ่งตามความเป็นจริงพระพุทธรูปยืนจะต้องสูงกว่าพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท

๒. พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๘) ว่าถ้าเศียรใหญ่นี้เป็นพระพุทธรูปนั่งสมาธิจะมีได้ทั้งหมด ๔ กรณี มีความใกล้เคียงกับเศียรใหญ่ที่เป็นพระพุทธรูปยืน แต่ในทางกลับกัน ถ้าปรับพระพุทธรูปนั่งทั้ง ๔ แบบ ของ พิชญา สุ่มจินดา เป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท โดยคิดสัดส่วนความสูงที่เพิ่มคือความยาวของพระขมฆ์ (หน้าแข้ง) เท่ากับครึ่งหนึ่งของหน้าตักพระพุทธรูปนั่งสมาธิทั้ง ๔ กรณี จะออกมาเป็นตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

พระพุทธรูปนั่ง ที่ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๘๘) คำนวณ	ความสูง ถึงเปลวรัศมี	หน้าตัก	ความสูงของพระพุทธรูป นั่งห้อยพระบาท (ความสูง + ครึ่งของความยาวหน้าตัก)
แบบที่ ๑	๔.๙๑ เมตร	๓.๖๘ เมตร	$๔.๙๑ + (๓.๖๘ \div ๒) = ๖.๗๕$ เมตร
แบบที่ ๒	๕.๕๑ เมตร	๓.๖๘ เมตร	$๕.๕๑ + (๓.๖๘ \div ๒) = ๗.๓๕$ เมตร
แบบที่ ๓	๕.๕๑ เมตร	๓.๖๘ เมตร	$๕.๕๑ + (๓.๖๘ \div ๒) = ๗.๓๕$ เมตร
แบบที่ ๔	๕.๕๒ เมตร	๔.๖ เมตร	$๕.๕๒ + (๔.๖ \div ๒) = ๗.๘๒$ เมตร

จากการคำนวณสัดส่วนโดยปรับจากพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิมาเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท ทั้ง ๔ แบบสัดส่วนใกล้เคียงกับเมื่อคำนวณว่าเศียรนี้เป็นพระพุทธรูปยืนคือ ๓.๖๗-๓.๙๗ เมตร ดังนั้นจึงเป็นจุดที่ชี้ให้เห็นว่าการคำนวณของ พิชญา สุ่มจินดา มีความคลาดเคลื่อน

๔.๔ สรุปประเด็นสัดส่วนของเศียรพระใหญ่

การคำนวณสัดส่วนของ พิชญา สุ่มจินดา ที่นำมาจากตำราสร้างพระพุทธรูป ซึ่งเป็นเอกสารสมัยรัชกาลที่ ๔ มาคำนวณสัดส่วนของเศียรพระพุทธรูปที่มีอายุเก่าไปกว่าสงคราม พ.ศ. ๒๑๑๒ จะมีความแม่นยำได้อย่างไร ทั้งนี้เพราะสัดส่วนของพระพุทธรูปยืนสมัยอยุธยาและสัดส่วนพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีความแตกต่างกันชัดเจน

ประกอบกับ พิชญา สุ่มจินดา ยึดติดกับมาตรฐาน ๑ วา เท่ากับ ๒ เมตร หากแต่ในอดีต ๑ วา ไม่เท่ากับ ๒ เมตร ดังนั้นจึงทำให้ พิชญา สุ่มจินดา คำนวณขนาดคลาดเคลื่อน ถ้าพระศรีสรรเพชญ์มีขนาด ๑๖ เมตร รวมฐานชุกชีแล้วจะมีความสูงทั้งหมด ๑๘.๕ เมตร เสาร่วมในจะต้องมีความสูงกว่า ๑๗.๕ เมตร จึงจะไม่บังพระเนตรพระ แต่เสาสูงขนาดนี้ถือว่าผิดสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมมาก ซึ่งในทางกลับกัน ผู้เขียนคำนวณความสูงของเสาร่วมในว่าไม่ควรเกิน ๑๕.๕ เมตร

อนึ่ง จากการเทียบสัดส่วนพระโลกนาถจาก

สัดส่วนวงพระพักตร์ (จากไรพระศกถึงพระหนุ) ต่อ องค์พระทั้งหมดคือในสัดส่วน ๑ : ๑๐ ถ้าเศียรใหญ่ ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมานสูง ๐.๙๘ เมตร คิดตาม สัดส่วนข้างต้น องค์พระพุทธรูปจะสูง ๙.๘ เมตร รวม ฐานชุกชี ๒.๕ เมตร จะมีความสูงรวม ๑๒.๓ เมตรโดย ประมาณ ซึ่งสูงใกล้เคียงกับชื่อเอกที่ผู้เขียนประมาณไว้ ว่าไม่เกิน ๑๕.๕ เมตร

จากข้อเสนอดังกล่าวทั้งหมด ผู้เขียนจึงขอ สรุปรว่า เศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมานเป็น พระพุทธรูปยืนที่สามารถประดิษฐานเป็นพระประธาน พระวิหารวัดพระศรีสรรเพชญ์ได้

๕. การกำหนดอายุ เศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน

ตามที่ รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล (๒๕๖๐ : ๑๐๐-๑๐๒) ได้กำหนดอายุเศียรพระพุทธรูปองค์นี้ โดยอาศัย การศึกษาการเปรียบเทียบรูปของ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ พบว่ามีอายุอยู่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึง พุทธศตวรรษที่ ๒๒ และเปรียบเทียบกับพระพักตร์ พระพุทธรูปองค์หนึ่งที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สวรรคตวันยก ที่ระบุว่าสร้างไว้ใน วัดบูรพาราม ซึ่งอารามนี้ปรากฏปีสถาปนาตามจารึก คือ พ.ศ. ๑๙๕๕

อย่างไรก็ตาม พิริยะ ไกรฤกษ์ (๒๕๕๑ : ๒๕๘) ก็ได้กำหนดอายุของเศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่พระ ที่นั่งศิวโมกขพิมานว่าอยู่ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ โดยการเทียบเคียงกับพระพักตร์ของพระมณฑลพิตร

จากข้อเสนอของ พิษญา สุ่มจินดา ได้กำหนดอายุ เศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ว่าไม่ได้สร้างร่วมสมัยกับเหตุการณ์การหล่อพระศรี สรรเพชญ์ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวง ประเสริฐ แต่เป็นพระพุทธรูปสมัยสมเด็จพระเจ้า ปราสาททอง โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้ การเปรียบเทียบ

เทียบกับพระพุทธรูปที่มีจารึกและพบประวัติการสร้าง และการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะ

แต่ประเด็นที่สำคัญของ พิษญา สุ่มจินดา มี ข้อเสนอที่ได้แย้ง รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล ที่ได้อ้างอิง แนวทางการกำหนดอายุจาก ศักดิ์ชัย สายสิงห์ และ พิริยะ ไกรฤกษ์ ดังนั้น พิษญา สุ่มจินดา จึงควรที่จะ มีการวิพากษ์แนวคิดทางวิชาการ ต้องมีการทบทวน วรรณกรรม พิสูจน์ทฤษฎี ฯลฯ ว่าแนวทางที่ รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล ยกมาใช้ ๒ แนวทางนั้นเป็นแนวทางที่ ผิด จากนั้นจึงนำเสนอวิธีการกำหนดอายุของตน ซึ่ง ในกรณีนี้ผู้เขียนจึงขอทบทวนแนวทางการกำหนดของ พิษญา สุ่มจินดา ดังต่อไปนี้

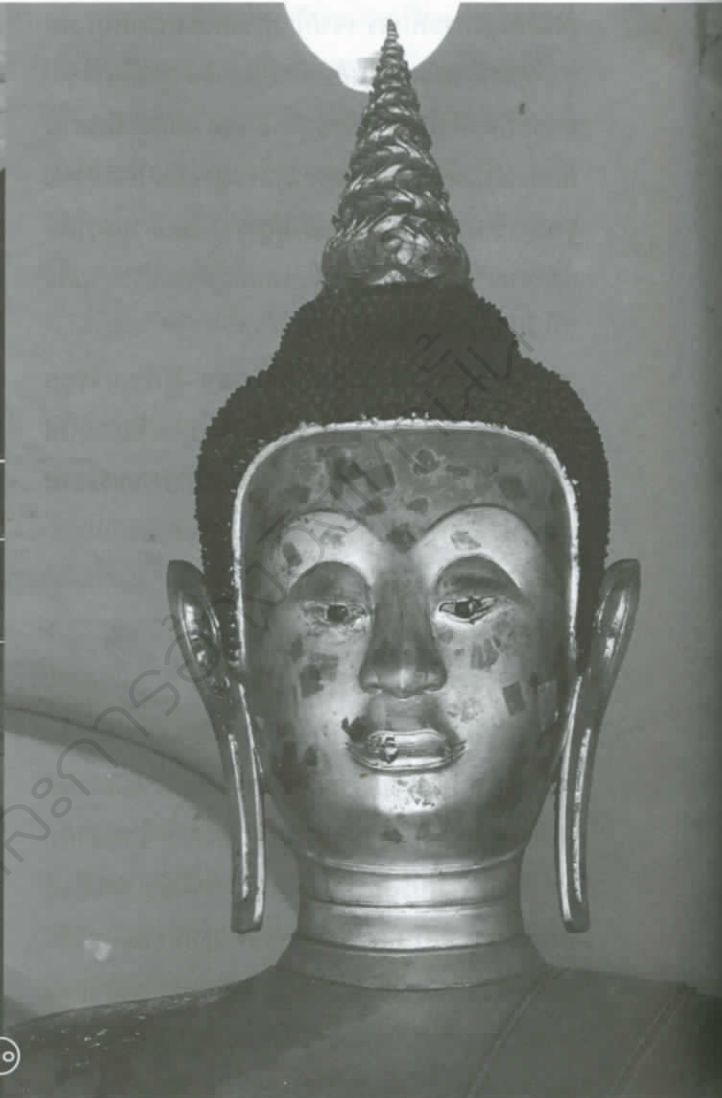
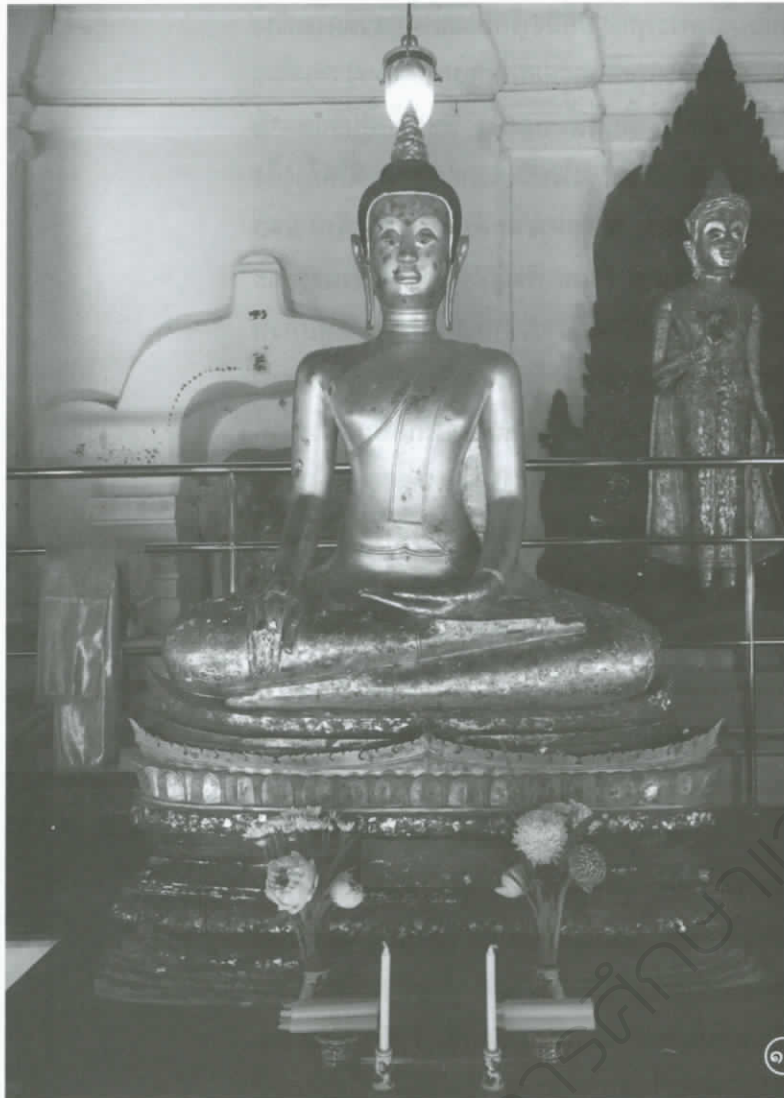
๕.๑ เปรียบเทียบกับพระพุทธรูปที่มีจารึกและ พบประวัติการสร้าง

๕.๑.๑ การเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปที่ สร้างก่อนสงคราม พ.ศ. ๒๑๑๒

พิษญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ข : ๙๓-๙๔) ได้เสนอ ว่า เศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ไม่ได้สร้างช่วงก่อน สงคราม พ.ศ. ๒๑๑๒ โดยการเปรียบเทียบพระพักตร์ ของพระพุทธรูปที่มีจารึก ๒ องค์ และเปรียบเทียบกับพระพักตร์พระมณฑลพิตรที่สร้างขึ้นในรัชกาล สมเด็จพระไชยราชาธิราช ในประเด็นนี้ผู้เขียนมี ความเห็นว่า

๑. พระพุทธรูปของนายจอมเกียร ที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๐๕๒ ต่อมาอัญเชิญจากสุโขทัยมาประดิษฐาน ที่วัดพระเชตุพนฯ และพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย จากวัดราชธานี ที่มีจารึกระบุรัชกาลสมเด็จพระไชย ราชาธิราช ผู้เขียนมีความเห็นว่า พระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์นี้ต่างเป็นพระพุทธรูปที่หล่อขึ้นในเขตลุ่มน้ำ เจ้าพระยาตอนบน (เหนือปากน้ำโพ) เป็นการสืบทอด รูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ดังนั้น พิษญา สุ่มจินดา จึงควรหารูปแบบของ พระพุทธรูปที่หล่อขึ้นในลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ที่มีศักราชมาเปรียบเทียบ เพราะการเปรียบเทียบ

๑๐

รูปที่ ๑๐ พระพุทธรูปในวิหารทับเกษตร วัดพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ที่ฐานมีระบุดีกราช พ.ศ. ๒๒๑๔ (ที่มา ธนกฤต ลออสวรรณ)

รูปที่ ๑๑ เศียรพระใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ที่ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเป็นพระศรีสรรเพชญ์

รูปที่ ๑๒ เศียรพระพุทธรูปทรงเครื่อง วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธรูปที่หล่อขึ้นในพื้นที่ห่างกัน ก็คือการเปรียบเทียบพุทธศิลป์ของสกุลช่างของคนละสกุลช่าง ย่อมจะไม่มีทางเหมือนกันเป็นแน่ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าพิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก : ๓๐; ๒๕๖๓ข : ๙๓) นำพระพุทธรูปที่ระบุนว่าสร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองคือ หลวงพ่อยอ วัดสว่างอารมณ์ อำเภอ

สระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี ระบุดีกราช พ.ศ. ๒๑๙๘ ไปเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปในวิหารทับเกษตร วัดพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช (รูปที่ ๑๐) ที่ฐานพระพุทธรูปมีจารีกรบุดีกราช พ.ศ. ๒๒๑๔ (ศานติ ภัคดีคำ และ นวรัตน์ ภัคดีคำ, ๒๕๖๑ : ๔๒๐-๔๒๒) อายุอ่อนกว่าหลวงพ่อยอ ที่วัดสว่างอารมณ์ เพียง ๑๖ ปี และพระพักตร์ของพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ก็มีความแตกต่างกันอย่างมาก

๒. พิชญา สุ่มจินดา ระบุนว่า เศียรพระองค์ใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมานไม่เหมือนกับพระมงคลบพิตร ในประเด็นนี้ พิริยะ ไกรฤกษ์ (๒๕๕๑ : ๒๕๘) ระบุนว่า เศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมานมีอายุอยู่ใน

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ โดยการเทียบเคียงรูปกับ พระพักตร์ของพระมงคลบพิตร

๕.๑.๒ การเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

การที่ พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก : ๓๐; ๒๕๖๓ข : ๙๕-๙๖) ได้เปรียบเทียบเศียรพระใหญ่กับ พระพักตร์หลวงพ่อยอ วัดสว่างอารมณ์ อำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี เพราะที่ฐานพระมีจารึก เศียรพระพุทธรูปทรงเครื่องที่วัดหน้าพระเมรุ จึงนำไปสู่ปัญหาในประเด็นนี้คือ

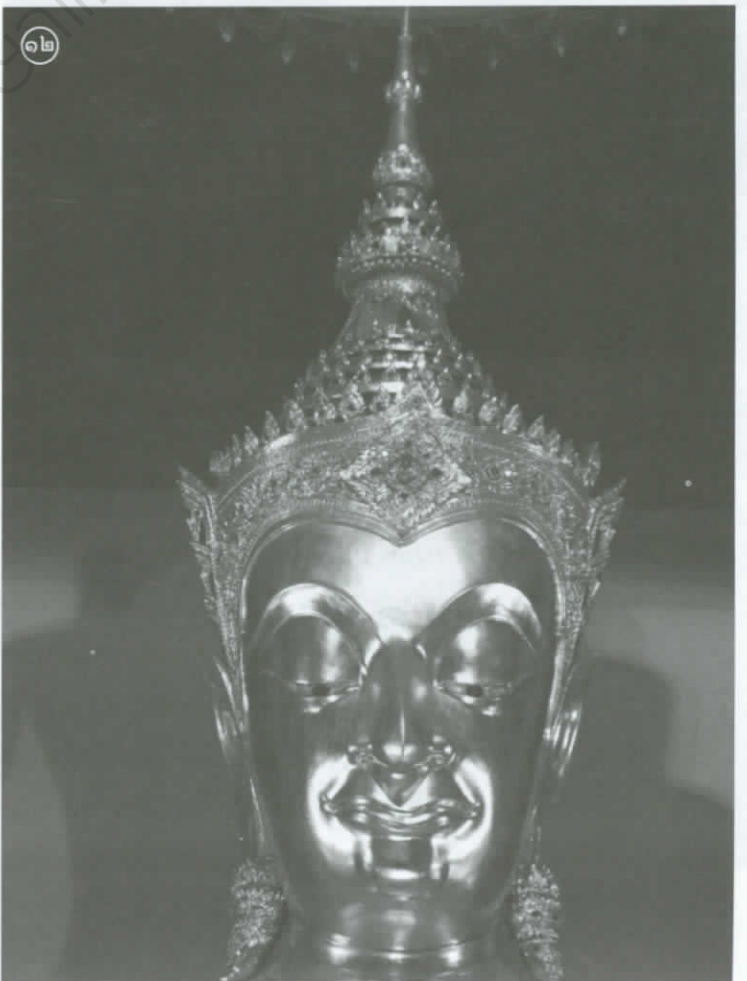
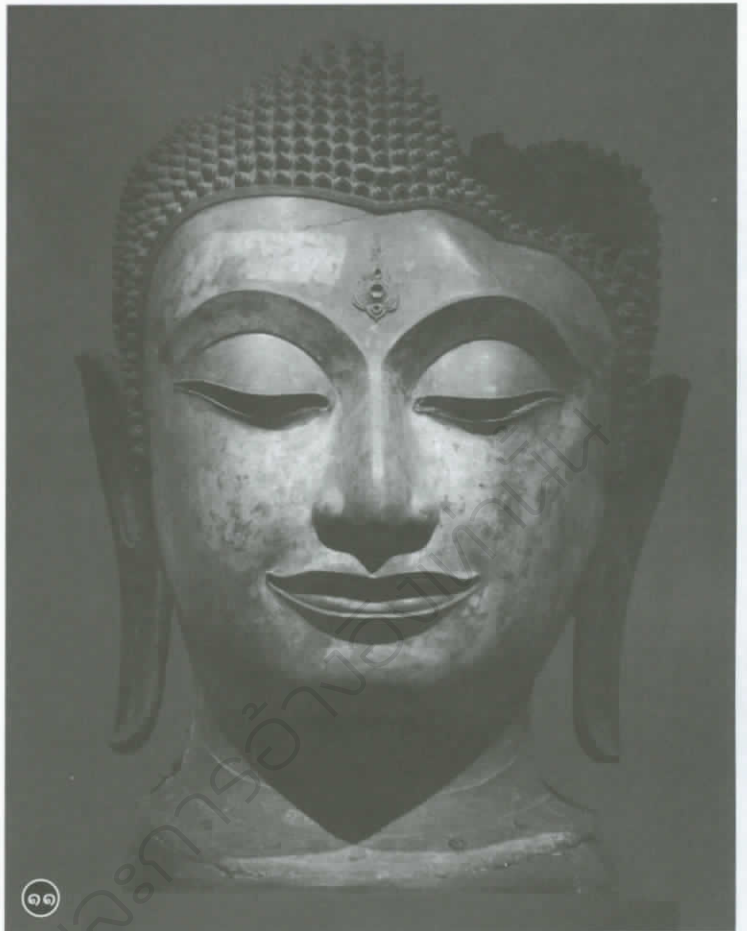
จากการเปรียบเทียบของผู้เขียนพบว่าหลวงพ่อยอและพระพุทธรูปทรงเครื่องวัดหน้าพระเมรุ มีพระพักตร์เหลี่ยมกว่าพระพักตร์ของเศียรพระองค์ใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน อีกทั้งพระขนงของพระพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ที่ว่ามานี้ มีความโค้งมากกว่าเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน (รูปที่ ๑๑-๑๒)

๕.๑.๓ คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททองไม่เอ่ยถึงเศียรนี้

ประเด็นถัดมาคือ ถ้าเศียรใหญ่ในพระที่นั่งศิวโมกขพิมานซึ่งได้มาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์สร้างในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ตามที่ พิชญา สุ่มจินดา กล่าวไว้ นั้น พิจารณาจากขนาดจะต้องเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่และมีความสำคัญ แต่เหตุใดเล่า ในคำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง ผลงานการประพันธ์ของพระมหาราชครูมหาร ที่กล่าวถึงการซ่อมวัดพระศรีสรรเพชญ์ แต่กลับไม่กล่าวถึงการหล่อพระขนาดใหญ่ที่จะประดิษฐานในวัดแห่งนี้ จึงเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าเศียรใหญ่นี้ไม่ได้หล่อในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

๕.๒ การเปรียบเทียบกับพระพักตร์ของพระพุทธรูปทรงเครื่องที่พบในองค์พระมงคลบพิตร

พิชญา สุ่มจินดา (๒๕๖๓ก : ๓๐; ๒๕๖๓ข : ๙๕-๙๖) กล่าวว่า “พระพักตร์ของพระพุทธรูปสำริด

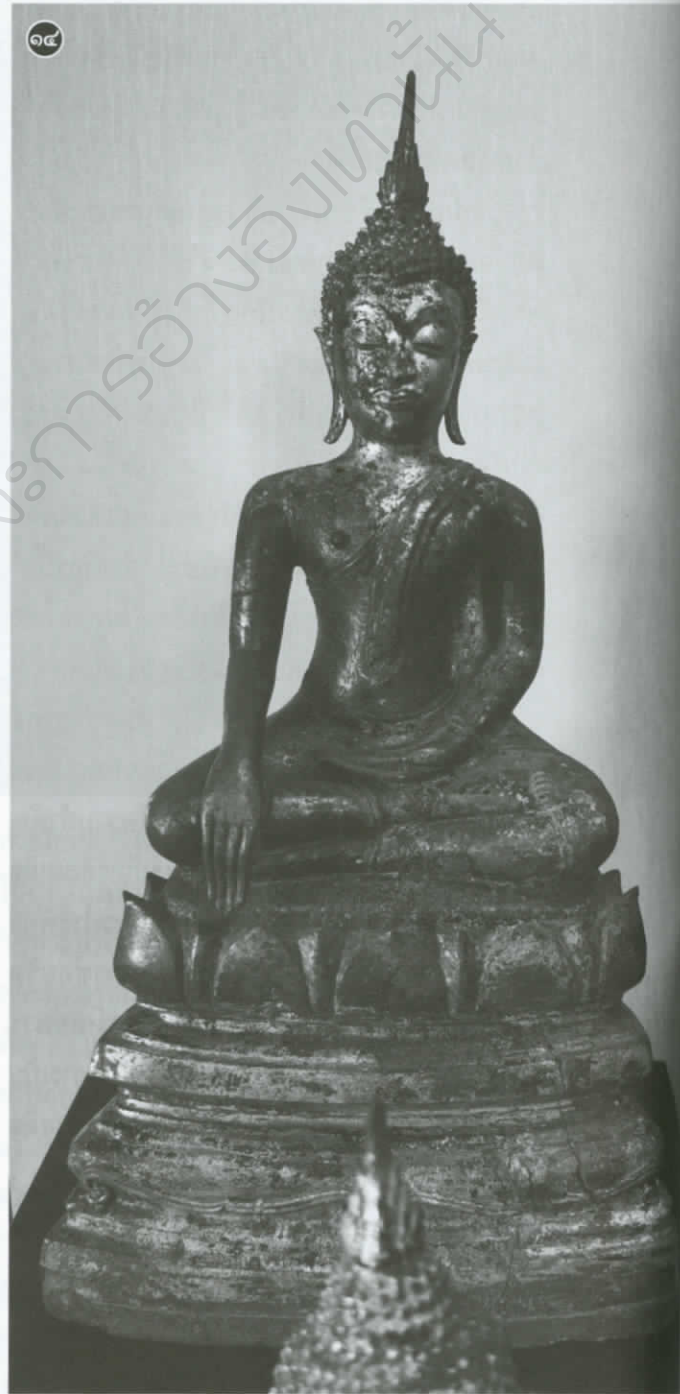

เป็นของที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงบรรจุ ไม่ใช่
 ของที่สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงบรรจุตั้งแต่แรก
 หรือถ้าเป็นพระที่บรรจุในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาท
 ทอง เราจะมั่นใจเพียงได้ว่าไม่มีการนำของรุ่นเก่ามา
 บรรจุ ดั้งกรณีของพระพุทธรูปในพระปรางค์วัดราช
 บูรณะ ที่พบโบราณวัตถุที่มีอายุเก่ากว่าการสถาปนา

ทรงเครื่องน้อยประทานอภัยพระหัตถ์ข้า พบใน
 พระมณฑลพิตรที่น่าจะบรรจุไว้เมื่อสมเด็จพระเจ้า
 ปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้ชะลอมาประดิษฐาน
 ณ ตำแหน่งปัจจุบันในต้นรัชกาล” ซึ่งผู้เขียนมีความ
 กังขาดังต่อไปนี้

แม้ว่า พิษญา สุ่มจินดา เชื่อว่าวัดมณฑลพิตรคือ
 วัดซีเชียงที่สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงสร้าง และ
 ได้อ้างเอกสารของ วันวลิต ว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาท
 ทองจะชะลอพระมณฑลพิตร ก็ควรหาหลักฐานมา
 พิสูจน์ว่าพระพุทธรูปที่พบในองค์พระมณฑลพิตร

กรุงศรีอยุธยา ซึ่งจากตัวอย่างพระพุทธรูปสำริดที่พบ
ในองค์พระมงคลบพิตร พบว่าพระพุทธรูปบางองค์
(รูปที่ ๕) มีโครงพระพักตร์คล้ายกับพระพุทธรูปปาง
ลีลาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทระเกษม ซึ่งที่ด้าน
หลังองค์พระมีจารึกระบุ พ.ศ. ๑๙๑๗

อีกทั้งเมื่อพระพุทธรูปทรงเครื่องที่พบในพระ
อุระของพระมงคลบพิตร (รูปที่ ๑๔) ที่ พิษณุ สุ่มจินดา
อ้างถึง เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ซึ่งไม่มีพุทธ
ลักษณะและเครื่องทรงที่เหมือนกับพระพุทธรูปทรง
เครื่องวัดไชยวัฒนารามแต่ประการใด ดังนั้นจึงพอที่
จะเป็นจุดที่ชี้ให้เห็นว่าพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์นี้
ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาท
ทอง และต่อให้พระพุทธรูปองค์นี้บรรจุในสมัยสมเด็จพระ
เจ้าปราสาททองจริง ก็เป็นเพียงการนำพระพุทธร
ูปรุ่นเก่ามาบรรจุ และเป็นจุดหนึ่งที่ชี้ว่าพระพักตร์
แบบนี้เป็นพระพักตร์แบบเก่ากว่าพระพุทธรูปสมัย
สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

๕.๓ การกำหนดอายุเศียรพระในพระที่นั่ง ศิวิไลภูมิมาน

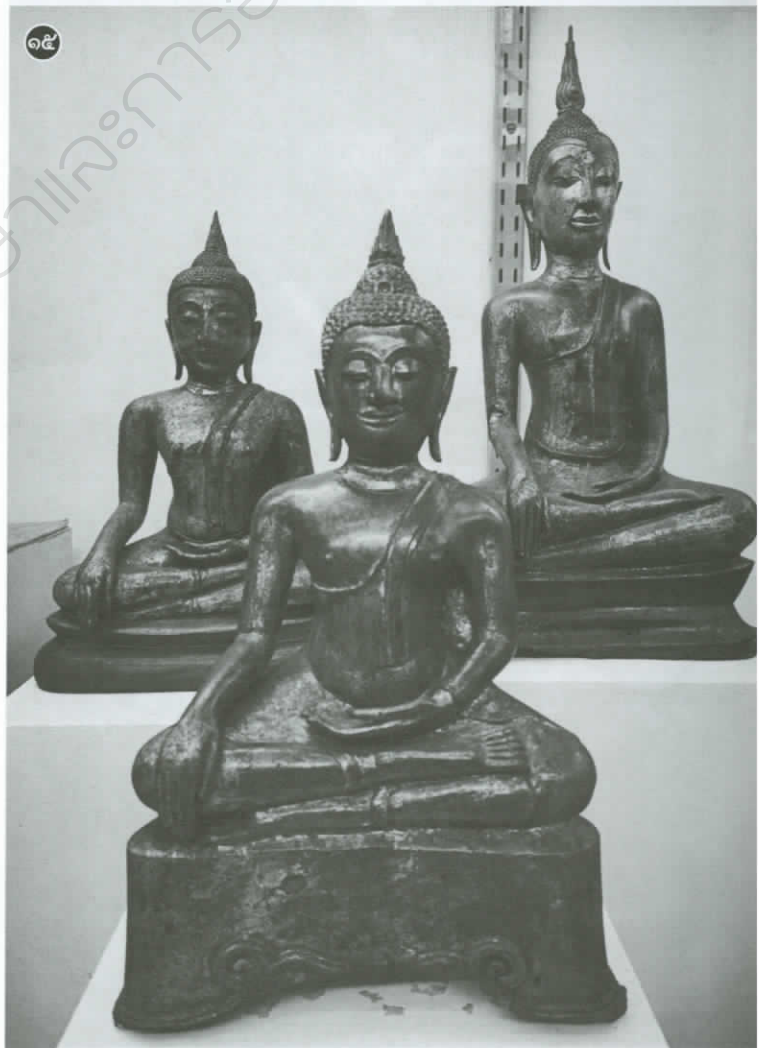
ตามที่คุณเขียนได้นำเสนอไปแล้วในส่วนต้นของ
หัวข้อ ๕ เรื่องการกำหนดอายุเศียรพระพุทธรูปองค์นี้
ดังนั้นจึงไม่จำเป็นจะต้องกล่าวซ้ำ แต่เพื่อเป็นการสนับ
สนุนแนวทางการกำหนดอายุของคุณเขียนว่า ลักษณะ
พระพักตร์ของเศียรพระพุทธรูปมีอายุในช่วงพุทธ
ศตวรรษที่ ๒๑ จึงได้ทำการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

ปัญหาสำคัญของกาหนดอายุพระพุทธรูป
ในเขตที่ราบภาคกลางตอนล่างคือ การขาดแคลนพระ
พุทธรูปที่มีจารึกที่ฐานระบูปัศกราชที่สร้าง ทั้งนี้เพราะ
พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวจะสามารถใช้เป็นหลักใน
การเปรียบเทียบอายุสมัย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้
อาศัยหลักเกณฑ์การเปรียบเทียบอื่น

๑. ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (๒๕๕๖ : ๔๐๔-๔๐๕) ได้
ใช้หลักเกณฑ์ที่พระพุทธรูป (รูปที่ ๑๓-๑๕) ที่มีพระ
พักตร์เหมือนกับเศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่นั่งบน

ฐานสิงห์ที่มีลักษณะขนาดใหญ่อ้วนป้อมและมีลาย
หยักโค้งที่น่องสิงห์ ซึ่งพบที่ฐานพระวิหารหลวงวัด
พระศรีสรรเพชญ์และฐานเจดีย์ศรีสุริโยทัย (สันติ
เส็กสุขุม, ๒๕๒๙ : ๓๘) ซึ่งกำหนดอายุในราวพุทธ
ศตวรรษที่ ๒๑ ดังนั้นจึงเป็นการย้ำให้เห็นว่าลักษณะ
ของพระพักตร์แบบพระเศียรองค์ใหญ่ มีอายุอยู่ใน
พุทธศตวรรษที่ ๒๑

รูปที่ ๑๓ พระพุทธรูปจากพระอุระพระมงคลบพิตร ปัจจุบัน
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
รูปที่ ๑๔ พระพุทธรูปจากพระอุระพระมงคลบพิตร ปัจจุบัน
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทระเกษม
รูปที่ ๑๕ พระพุทธรูปประทับบนฐานสิงห์จากพระอุระพระ
มงคลบพิตร ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้า
สามพระยา

๒. จากตัวอย่างพระพุทธรูปที่ฐานแสดงหมู่
มารมาผจญ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระนคร (รูปที่ ๑๖) ลักษณะของมารที่
มาผจญมีลักษณะเครื่องแต่งกายเหมือนกับมารแบก
ปูนปั้นประดับฐานมณฑปด้านทิศใต้ของพระปรางค์

รูปที่ ๑๖ พระพุทธรูปประทับบนฐานมารแบก ปัจจุบันจัดแสดง
ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ประธานวัดราชบูรณะ ซึ่งสร้างในรัชกาลสมเด็จพระ
บรมราชาธิราชที่ ๒ ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หาก
แต่ก็มีความคล้ายคลึงกับเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกช
พิมาน ต่างกันเพียงพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวปลาย
พระนาสิกแหลมกว่าเศียรพระใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึง
สามารถกำหนดเศียรใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน
ได้ว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑

๕.๔ สรูป

พิชญา คู่มจินดา กำหนดอายุเศียรพระพุทธรูป
องค์ใหญ่ที่พระที่นั่งศิวโมกชพิมานว่า ไม่ใช่พระพุท
ธรูปที่มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ แต่เป็นสมัย
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แต่เหตุใดจึงไม่
เปรียบเทียบรูปแบบของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใน
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ที่สำคัญพระพุท
ธรูปที่บรรจุในองค์พระมณฑปก็แสดงลักษณะที่
เก่ากว่า

ในขณะเดียวกันพระพักตร์ของเศียรใหญ่ที่
พระที่นั่งศิวโมกชพิมานมีรูปแบบที่คล้ายกับพระพุท
ธรูปนั่งเหนือช้างสิงห์ ที่สามารถกำหนดอายุอยู่ใน
ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรที่จะ
กำหนดอายุเศียรพระใหญ่ว่าอยู่ในรัชกาลสมเด็จพระ
เจ้าปราสาททอง รวมถึงพระพักตร์ของเศียรใหญ่
มีความคล้ายกับพระพักตร์พระพุทธรูปที่ฐานมีรูป
มารผจญ ลักษณะมารเหมือนกับมารที่แบกที่วัดราช
บูรณะ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงกำหนด
อายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นช่วงที่มีการหล่อ
พระศรีสรรเพชญ์ตามความในพระราชพงศาวดาร

๖. สรูป เศียรพระใหญ่ ที่พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน คือเศียรพระศรีสรรเพชญ์

สรุปคือ พระพุทธรูปองค์นี้เมื่อคำนวณสัดส่วน
จะสูงราว ๙.๒ เมตร ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีสูง
๒.๕ เมตร รวมความสูงได้ ๑๑.๗ เมตร ซึ่งสามารถ

ประดิษฐานในพระวิหารหลวงที่มีความสูงจากพื้นถึงยอดเสาร่วมใน ๑๔.๙๗ เมตร ต่ำกว่าชื่อเอกเพียง ๓.๒๗ เมตร และมีรูปแบบศิลปะร่วมสมัยกับการหล่อพระศรีสรรเพชญ์

จากเหตุผลทั้งหมดผู้เขียนจึงยืนยันตามข้อเสนอเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๐ ว่า “เศียรพระใหญ่องค์นี้ คือเศียรพระศรีสรรเพชญ์” สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ พิษญา สุ่มจินดา อีกครั้งที่ได้ออกแสดงข้อโต้แย้งทางวิชาการ จนทำให้ผู้เขียนได้ออกมายืนยันข้อสันนิษฐานเดิม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. ๒๕๓๒. บันทึกgrayวันของเซอร์ จอห์น เบาริง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- _____. ๒๕๕๒. ประชุมหนังสือเก่า ภาคที่ ๑-๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- _____. ๒๕๔๙. พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. ๒๕๓๔. คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เดอ ชัวซี. ๒๕๕๐. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ. ๑๖๘๕ และ ๑๖๘๖ ฉบับสมบูรณ์. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- นรุตม์ โลกุลประกิจ. ๒๕๖๒. “ชีวประวัติของพระราชวังหลวงจากหลักฐานโบราณคดี.” ใน *Ayuthaya Underground ประวัติศาสตร์อยุธยาจากวัด วัง ชั้นดิน และสิ่งของ*. กรุงเทพฯ : มติชน, น. ๙-๔๐.
- บุญยก วชิระเกียรติชัย. ๒๕๕๔. ศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อเรื่องพระอัฐารสที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๔.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ๒๕๓๔. ตำราพระพุทธรูปต่างๆ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง

กรุ๊ป จำกัด.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. คณะสงฆ์วัดพระเชตุพนจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกสมโภชหิรัญบัฏ และฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๕ ปี พระธรรมปิฎกยาบติ (ถาวร ตีสถานุกโร ป.ธ. ๔) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน.

ปาลแก้วซ์ ๒๕๔๒. *ศัพท์ พระจะนะ พาสา ไท*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.

“พระราชบัญญัติมาตราซึ่งตวงวัด พระพุทธศักราช ๒๔๖๖” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๔๐ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๖๖, น. ๑๘๓-๒๑๕.

พิษญา สุ่มจินดา. ๒๕๖๓ก. *สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง รัฐประหาร ความชอบธรรม พิธีกรรม ศิลปะ*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพิริยะ ไกรฤกษ์.

_____. ๒๕๖๓ข. “เศียรใหญ่” ไม่ใช่ “พระศรีสรรเพชญ์.” ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๑๑ (กันยายน), น. ๗๔-๑๐๐.

พิริยะ ไกรฤกษ์. ๒๕๕๑. *ลักษณะไทย เล่ม ๑ พระพุทธปฏิมา อัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน).

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล. ๒๕๖๐. *พระศรีสรรเพชญ์ ไม่ถูกไฟเผา ลอกทอง ตอนกรุงแตก*. กรุงเทพฯ : มติชน.

ลาตูแบร์, มองซิเออร์ เดอ. ๒๕๕๒. *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ๒๕๕๖. *พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

सानติ กักดีคำ และ นวรัตน์ กักดีคำ. ๒๕๖๑. *ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก : จารึกสมัยอยุธยา*. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

ศุทธิภพ จันทราภาจจี. ๒๕๖๒. “ร่องรอยพระราชวังหลวงสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง : ความก้าวหน้าของงานโบราณคดีวัดพระศรีสรรเพชญ์.” ใน *Ayuthaya Underground ประวัติศาสตร์อยุธยาจากวัด วัง ชั้นดิน และสิ่งของ*. กรุงเทพฯ : มติชน, น. ๔๑-๖๓.

สันติ เล็กสุขุม. ๒๕๒๙. *เจดีย์เพิ่มมูน เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ เจมส์ ทอมป์สัน.

เสนอ นิลเดช. ๒๕๔๖. *วัดพระศรีสรรเพชญ์*. กรุงเทพฯ : อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สำนักศิลปากรที่ ๓ กรมศิลปากร.

สามารถติดตามอ่านวารสารใหม่ได้ที่

<http://libapp.rmutp.ac.th/newBook/?cat=10>

- ห้องสมุดเทเวศร์
- ห้องสมุดโชติเวช
- ห้องสมุดพณิชยการพระนคร
- ห้องสมุดพระนครเหนือ

ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ศิลปวัฒนธรรม

ART & CULTURE MAGAZINE

แผนแม่บทรถไฟญี่ปุ่น สายเอเชีย จีน-ไทย สมัยสงครามโลก ที่สามสูญ

นักเรียนนายร้อย ๒๔๗๔ กับการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ข้างสำหรับลาว : ชาวบ้านกับชาววังก็เหมือนกัน!

ยืนยันอีกครั้ง “เศียรใหญ่” คือ “พระศรีสรรเพชญ์”

“เวลาอย่างใหม่”
กับระบบราชการไทยสมัยรัชกาลที่ ๕

ราคา ๑๒๐ บาท

ก้าวสู่ปีที่ ๔๓